

ปารายณะ

จุดหมายปลายทาง

สุตตนิบาต

ปารายนวรรค

จากพราหมณ์ ๑๖ คน ผู้เป็นศิษย์พราหมณ์พาวรี

๑๖ คำถาม ?

(๑) อชิตะ

(๒) ติสสเมตเตยยะ

(๓) ปุณณกะ

(๔) เมตตคุ

(๕) โธตกะ

(๖) อุปลีวะ

(๗) นันทะ

(๘) เหมกะ

(๙) โตเทยยะ

(๑๐) กัปปะ

(๑๑) ชตุกัณณิ

(๑๒) ภัทราวุธ

(๑๓) อุทัย

(๑๔) โปสาละ

(๑๕) โมฆราช

(๑๖)

ปิงคิยะ

วตถุคาถา

๔๘๓. โกสลานํ ปุรา รมมา
อากิณฺจณฺณํ ปตฺถยาโน
อคฺมา ทกฺขิณาปถํ.
พฺรหฺมโณ มนฺตปารคฺคฺ.
๔๘๔. โส อสฺสทสฺส วิสเย
วสิ โคธาวรีภูเล
อฝกสฺส สมาสเน.
อุณฺเชน จ ฝเลน จ.
๔๘๕. ตสฺเสว อุปนิสฺสาย
ตโต ชาเตน อาเยน
คฺาโม จ วิปฺโล อหุ.
มหายณฺณมกปฺปยิ.
๔๘๖. มหายนฺณํ ยชิตฺวาน
ตสฺมี ปฏฺิปรวิภูจฺมฺหิ
ปฺน ปาวิสฺสิ อสฺสมํ.
อณฺโเว อาคณฺฉิ พฺรหฺมโณ.
๔๘๗. อุคฺฆณฺฺปาโท ตสิโต
โส จ นํ อุปสงฺกมฺม
ปงฺกทนฺโต รชสฺสิโร.
สตานิ ปณฺจ ยาจติ.
๔๘๘. ตเมนํ พาวรี ทิสฺวา
สุขณฺจ กุสลํ ปุจฺฉิ
อาสเนน นิมนฺตยิ.
อิทํ วจฺนมพฺรวิ.
๔๘๙. “ยํ โข มม เทยฺยธมฺมํ
อนฺุชานาหิ เม พฺรหฺเม
สพฺพํ วิสชฺชิตํ มยา.
นตฺถิ ปณฺจสตานิ เม”.
๔๙๐. “สเจ เม ยาจมานสฺส
สตุตฺเต ทิวเส ตฺยหํ
ภวํ นานฺุปทสฺสติ.
มฺุทฺธา ฝลตฺถุ สตุตฺธา”.

ปารายนวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมเป็นเหตุให้ถึงฝั่ง

วัตถุกถา

พราหมณ์พาวรีส่งศิษย์ไปทูลถามปัญหา

[๙๘๓] เรื่องพราหมณ์พาวรีผู้เรียนจบมนตร์

ปรารถนาความเป็นผู้ไม่มีกังวล

จึงเดินทางออกจากแคว้นโกศลอันรื่นรมย์

ไปสู่ทักขิณาปถชนบท

[๙๘๔] ท่านอาศัยอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำโคธาวรี

อันเป็นพรมแดนแคว้นอัสสกะและแคว้นมูฬกะต่อกัน

(เลี้ยงชีพ) อยู่ด้วยการเที่ยวภิกษาและผลไม้

[๙๘๕] เพราะอาศัยพราหมณ์นั้นนั่นเอง

หมู่บ้านจึงได้เจริญไพบุลย์

ท่านได้ประกอบพิธีมหาัญขึ้น

ด้วยรายได้ที่เกิดจากหมู่บ้านนั้น

[๙๘๖] ท่านบูชาพิธีมหาัญเสร็จแล้ว ก็กลับเข้าอาศรม

เมื่อท่านกลับเข้าอาศรมแล้ว

พราหมณ์อีกคนหนึ่งก็เดินทางมาถึง

[๙๘๗] พราหมณ์ที่มาพบนั้น มีเท้าเดินเสียดสีกัน

ท่าทางน่ากลัวมีฟันเขลอะ

ศีรษะเกลือกกิ้วด้วยสิ่งสกปรก

เข้าไปหาพราหมณ์พาวรีแล้ว

ขอทรัพย์ ๕๐๐ กหาปณะ

[๙๘๘] พราหมณ์พาวรีเห็นเขานั้นแล้วก็เชิญให้นั่ง

ใต้ถ้ำถึงความสุขความสบาย จึงกล่าวคำนี้ว่า

[๙๘๙] สิ่งของที่ควรให้ซึ่งเป็นของเราทั้งหมด

เราบริจาคไปแล้ว พราหมณ์เอ๋ย

ท่านจงเชื่อเราเถิด เราไม่มีทรัพย์ ๕๐๐ เลย

[๙๙๐] (ปังกทันตพราหมณ์กล่าวว่า)

ถ้าเมื่อเราขอ ท่านไม่ให้สิ่งที่มีอยู่ ในวันที่ ๗ ขอให้ศีรษะท่านแตกเป็น ๗ เลี้ยง

๙๙๑. อภิสงฺขริตฺวา กุหโก
ตสฺส ตํ วจฺหํ สุตฺวา

ภราวํ โส อภิตฺตยิ.
พาวรี ทุกฺขิตฺโต อหุ.

๙๙๒. อุตฺตสฺสตี อนาหาโร
อโถปิ เอวํ จิตฺตสฺส

โสภสฺสสมฺปิโต.
ธมาเน น รมตี มโน.

๙๙๓. อุตฺตรสฺสตี ทุกฺขิตฺตี ทิสฺวา
พาวรี อุตฺตสฺส

เทวตา อุตฺตกาณี.
อิทํ วจฺนมหฺพรวิ.

๙๙๔. “น โส มุฑฺธํ ปชานาตี
มุฑฺธนิ มุฑฺธาธิปาเต วา

กุหโก โส ธนฺตฺติโก.
ธานํ ตสฺส น วิชฺชตี”.

๙๙๕. “โภตี จรฺหิ ชานาตี
มุฑฺธํ มุฑฺธาธิปาตญฺจ

ตี เม อุกฺขาหิ ปุจฺฉิตา.
ตี สฺสโนม วโจ ตว”.

๙๙๖. “อหฺมเปตี น ชานาตี
มุฑฺธนิ มุฑฺธาธิปาเต จ

ธานเมตฺถ น วิชฺชตี.
ชินานํ เหตุถ ทสฺสนํ”.

๙๙๗. “อถ โภ จรฺหิ ชานาตี
มุฑฺธํ มุฑฺธาธิปาตญฺจ

อสฺมี ปถวิมฺณฺทเล.
ตี เม อุกฺขาหิ เทวเต”.

๙๙๘. “ปุรา กปิลวตฺถุมฺหา
อปฺจโจ โอกฺกากราชสฺส

นิกฺขนฺโต โลกนฺายโก.
สภฺยปฺตฺโต ปภงฺกโร.

- [๙๙๑] พราหมณ์นั้นเป็นคนโกหก
แสดงท่าทาง(หลอกลวง)กล่าวคำทำให้น่ากลัว
พราหมณ์พาวรีได้ฟังคำพูดของเขาแล้วก็เป็นทุกข์
- [๙๙๒] (พราหมณ์พาวรี) ถูกลูกศรคือความโศกเสียบแทงแล้ว
ไม่บริโภคอาหาร ชูบผอม
เมื่อท่านมีความคิดอย่างนั้น ใจก็ไม่ยินดีในฌาน
- [๙๙๓] เทวดาผู้ปรารถนาประโยชน์
เห็นพราหมณ์พาวรีหวาดกลัว เป็นทุกข์อยู่
จึงเข้าไปหาท่านแล้วกล่าวคำนี้ว่า
- [๙๙๔] พราหมณ์ผู้ต้องการทรัพย์นั้น เป็นคนโกหก
เขาไม่รู้จักศีระะะ ไม่มีความรู้เรื่องศีระะะ
และธรรมที่ทำให้ศีระะะตกไป
- [๙๙๕] พราหมณ์พาวรีคิดว่า เทวดาผู้เจริญนี้คงจะรู้
(จึงกล่าวไปว่า) ข้าพเจ้าขอลถามเรื่องศีระะะ
และธรรมที่ทำให้ศีระะะตกไป
ขอท่านจงบอกเรื่องนั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด
ข้าพเจ้าขอฟังคำตอบของท่าน?
- [๙๙๖] (เทวดากล่าวว่า) แม้ข้าพเจ้าก็ไม่รู้จักเรื่องศีระะะ
และธรรมที่ทำให้ศีระะะตกไป
ข้าพเจ้าไม่มีความรู้ในเรื่องนี้
เรื่องศีระะะและธรรมที่ทำให้ศีระะะตกไป
เป็นวิสัยของพระชินเจ้าเท่านั้น
- [๙๙๗] (พราหมณ์พาวรีกล่าวว่า) เทวดา ก็ใครเล่าในปฐพีมณฑลนี้
รู้จักเรื่องศีระะะและธรรมเป็นเหตุให้ศีระะะตกไป
ขอท่านจงบอกผู้นั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด?
- [๙๙๘] (เทวดากล่าวว่า) พระโอรสของเจ้าศากยะ
เป็นเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าโอกากะ
เสด็จออกผนวชจากกรุงกบิลพัสดุ์
ทรงเป็นผู้นำสัตว์โลก เป็นผู้ก่อความสว่างไสว

๙๙๙. “โส หิ พุราหฺมณ สมฺพุทฺโธ
สพฺพาทิณฺญาพลปฺตโต
สพฺพกมฺมกฺขยํ ปตฺโต

สพฺพธมฺมาน ปารคฺค.
สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา.
วิมฺุตโต อุปธิกฺขเย.

๑๐๐๐. “พุทฺโธ โส ภาควา โลเก
ตํ ตํวํ คนฺตฺวาน พุจฺจสฺสุ

ธมฺมํ เทเสติ จกฺขุมา.
โส เต ตํ พุยากริสฺสตี”.

๑๐๐๑. สมฺพุทฺโธติ วโจ สุตฺวา
โสภสฺส ตนฺุโก อาสิ

อุทคฺโค พาวรี อหุ.
ปีติญฺจ วิปุลํ ลภิ.

๑๐๐๒. โส พาวรี อตฺตมโน อุทคฺโค
“กตมฺมฺหิ คาเม นิคมฺมฺหิ
ยตฺถ คนฺตฺวาน ปสฺเสมุ

ตํ เทวตํ พุจฺจตี เวทชาโต.
กตมฺมฺหิ ชนฺปเท โลกนาถ.
สมฺพุทฺธํ ทฺวิปฺพุตฺตมํ”

๑๐๐๓. “สาวตฺถิยํ โภสฺลมนฺุหิเร ชิโน
โส สกฺยปฺตโต วิธฺุโร อนาสโว

ปฺพุตฺตปฺณฺโถ วรรณฺิเมธโส.
มฺุทฺธาธิปาทสฺส วิทฺุ นราสภ”.

๑๐๐๔. ตโต อามนฺุตฺถิ สิสฺเส
“เอถ มาณฺวา อกฺขิสฺสํ

พุราหฺมณฺเ มนฺุตปารเค.
สฺุณาถ วจนํ มม.

- [๙๙๙] (เทวดากล่าวว่า) พราหมณ์ เจ้าศากยบุตรพระองค์นั้น
 เป็นพระสัมพุทธเจ้า ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง
 บรรลุกำลังแห่งอภิญญาทั้งหมดแล้ว
 มีพระจักขุในธรรมทั้งปวง
 ทรงถึงธรรมเป็นที่สิ้นกรรมทุกอย่าง
 ทรงน้อมพระทัยไปในธรรมเป็นที่สิ้นอุปธิ
- [๑๐๐๐] พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระพุทธรเจ้าในโลก
 มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรม
 ท่านจงไปทูลถามพระองค์เถิด
 พระองค์จักตรัสตอบปัญหานั้นแก่ท่านได้
- [๑๐๐๑] พราหมณ์พาวรีได้ฟังคำว่า พระสัมพุทธเจ้า
 ก็มีความเบิกบานใจ
 มีความโศกเบาบางและได้รับปีติเปี่ยมล้น
- [๑๐๐๒] พราหมณ์พาวรีนั้นดีใจ เบิกบานใจ
 เกิดความปลาบปลื้มใจ
 จึงได้ถามเทวดาถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
 (และประกาศว่า) พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งของสัตว์โลก
 ประทับอยู่ ณ ที่ไหน จะเป็นบ้าน นิคม หรือชนบทใดก็ตาม
 พวกเราพึงไปนมัสการพระสัมพุทธเจ้า
 ผู้สูงสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- [๑๐๐๓] (เทวดากล่าวว่า) เจ้าศากยบุตรพระองค์นั้น ทรงชนะมาร
 มีพระปัญญากว้างขวาง มีพระปัญญาล้ำเลิศแผ่ไพศาลยิ่ง
 ทรงปราศจากธุระ ไม่มีอาสวะ
 ทรงเป็นผู้รู้แจ้งเรื่องศรัทธาและธรรมที่ทำให้ศรัทธาตกไป
 ทรงเป็นผู้องอาจกว่านรชน
 ประทับอยู่ ณ มณเฑียรสถานของชนชาวโกศล เขตกรุงสาวัตถี
- [๑๐๐๔] ลำดับนั้น พราหมณ์พาวรีได้เรียกพราหมณ์ทั้งหลาย
 ผู้เป็นศิษย์ ซึ่งเรียนจบมนตร์มากกล่าวว่า
 มาณพทั้งหลาย มาเถิด เราจักบอก
 ขอพวกเธอจงฟังคำของเรา

๑๐๐๕. “ยสเสโส ทูลลโภ โลกเ
สฺวาชช โลกมฺหิ อุปฺปนฺโน
ชิปปิ คนฺตฺวาน สวตถิ

๑๐๐๖. “กถิ จรหิ ชาเนมฺ
อชานตฺ โน ปพฺรหิ

๑๐๐๗. “อาคตานิ หิ มนฺเตสุ
ทวตฺตีสานิ จ พฺยาภฺชาตา

๑๐๐๘. “ยสเสเต โหหนฺติ คตฺเตสุ
ทเวเยว ตสฺส คติโย

๑๐๐๙. “สเจ อคาริ อวสตี
อทณฺเทเน อสตฺเถน

๑๐๑๐. “สเจ จ โส ปพฺพชตี
วิวญฺญจฺจโท สมฺพฺพุโ

๑๐๑๑. “ชาติํ โคตฺตญฺจ ลกฺขณํ
มฺหุจฺจ มฺหุธาธิปาตญฺจ

๑๐๑๒. “อนาวรณทสฺสาวี
มนฺสา ปุจฺฉิตฺเต ปญฺเห

ปาตุภาโว อภินฺหโส.
สมฺพฺพุโ อิติ วิสฺสุโต.
ปสฺสวโห ทฺวิปฺพุตฺตมํ”.

ทิสฺวา พุฑฺโธติ พฺรหฺมณ.
ยถา ชาเนมฺ ตํ มยิ”.

มหาปุริสลกฺขณา.
สมตฺตา อนฺุพฺพุโส.

มหาปุริสลกฺขณา.
ตติยา หิ น วิชฺชตี.

วิเชยฺย ปถวี อิมํ.
ธมฺเมนมนฺุสาสติ.

อคารา อนคาริยํ.
อรหา ภวตี อนฺุตฺตโร.

มนฺเต ลิสฺเส ปุณาปเร.
มนฺสาเยว ปุจฺฉถ.

ยทิ พุฑฺโธ ภวิสฺสติ.
วาชาย วิสฺสเชสฺสติ”.

- [๑๐๐๕] (พราหมณ์พาวรีกล่าวว่)
 ความที่พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดปรากฏเนื่อง ๆ ในโลกนั้นหาได้ยาก
 วันนี พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
 เสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ปรากฏพระนามว่า พระสัมพุทธเจ้า
 เธอทั้งหลายจงรีบไปกรุงสาวัตถี เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
 ผู้สูงสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- [๑๐๐๖] (มาณพทั้งหลายถามว่)
 ข้าแต่พราหมณ์ ถ้าข้าพเจ้าทั้งหลายพบแล้ว
 จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นพระพุทเจ้า
 ขอท่านจงบอกวิธีที่จะรู้จักพระองค์
 แก่พวกข้าพเจ้าผู้ไม่รู้ด้วยเถิด
- [๑๐๐๗] (พราหมณ์พาวรีกล่าวว่)
 ก็ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ
 อันมาแล้วในมนตร์ทั้งหลาย
 ท่านกล่าวไว้แจ่มแจ้งครบถ้วนโดยลำดับว่า
- [๑๐๐๘] บุคคลใดมีลักษณะมหาบุรุษเหล่านั้นอยู่ในตัว
 บุคคลนั้นมีคติเป็น ๒ อย่างเท่านั้น มิได้มีคติเป็นที่ ๓ เลย
- [๑๐๐๙] คือ ถ้าบุคคลนั้นอยู่ครองเรือนจะพึงครอบครองแผ่นดินนี้
 ย่อมปกครองโดยธรรม โดยไม่ต้องใช้อำชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา
- [๑๐๑๐] แต่ถ้าบุคคลนั้นออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต
 จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ยอดเยี่ยม
 มีกิเลสจเครื่องปิดบังอันเปิดแล้ว
- [๑๐๑๑] พวกเขาจงทูลถามด้วยใจเท่านั้น
 ถึงชาติ โคตร ลักษณะ
 มนตร์ ศิษย์คนอื่น ๆ
 ศีระะ และธรรมที่ทำให้ศีระะตกไป
- [๑๐๑๒] ถ้าบุคคลนั้นเป็นพระพุทเจ้า
 ผู้มีปกติเห็นธรรมหาเครื่องกางกั้นมิได้
 เมื่อพวกเขาถามปัญหาด้วยใจแล้ว
 ก็จักทรงวิไลชันหาด้วยพระวาจา

๑๐๑๓. พาวริสสุ วโจ สุตวา
อชิตโต ติสฺสเมตฺเตยโย

๑๐๑๔. โธตโก อุปสีโว จ
โตเทยฺยกปฺปา ทุภโย

๑๐๑๕. ภาทฺวารุโธ อุทโย จ
โมฆราชา จ เมธาวี

๑๐๑๖. ปจฺเจกคณินฺโห สพฺเพ
ณายี ฌานรตา ธีรา

๑๐๑๗. พาวรี อภิวาเทตฺวา
ชฎาชินธฺรา สพฺเพ

๑๐๑๘. อฬกสฺส ปตฺติจฺจานํ
อุชฺเชนินฺยจาปิ โคนทฺธํ

๑๐๑๙. โกสมฺพิณฺยจาปิ สาเกตํ
เสตพฺยํ กปิลวตฺถุํ

๑๐๒๐. ปาวญจ โภคนครํ
ปาสาณกํ เจตฺตยญจ

๑๐๒๑. ตสิโตวฺฐทกํ สีตํ
ฉายํ ธมฺมาภิตตฺโตว

๑๐๒๒. ภาควา ตมฺหิ สมเย
ภิกฺขุหนํ ธมฺมํ เทเสติ

สิสฺสา โสฬส พฺราหฺมณา.
ปุณฺณโก อถ เมตฺตคฺค.

หนฺโท จ อถ เหมโก.
ชตฺถกณฺณี จ ปณฺทิตฺโต.

โปสาลो จาปิ พฺราหฺมเณ.
ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ.

สพฺพโลกสฺส วิสฺสุตา.
ปุพฺพวาสนวาสิตา.

กตฺวา จ หนํ ปทกฺขินฺโณ.
ปกุกามุํ อุตฺตรามุขา.

ปุริมาหิสฺสตี ตทา.
เวทิสํ วนสฺวหฺยํ.

สาวตฺถินฺยจ ปุรฺตฺตมํ.
กุสินารญจ มนฺทิริ.

เวสาลี มาคธํ ปุริ.
รมณฺียํ มโนรมํ.

มหาลาภํ วาณิไซ.
ตฺริตา ปพฺพตมารุหุ.

ภิกฺขุสงฺฆปุรฺกฺขโต.
สีโหว นทตี วเน.

- [๑๐๑๓] ครั้นได้ฟังคำของพราหมณ์พาวรีแล้ว
พราหมณ์ ๑๖ คน ผู้เป็นศิษย์ คือ (๑) อชิตะ
(๒) ติสสเมตเตยยะ (๓) ปุณณกะ (๔) เมตตคุ
[๑๐๑๔] (๕) โธตกะ (๖) อุปลีวะ (๗) นันทะ (๘) เหมกะ
(๙) โตเทยยะ (๑๐) กัปปะ (๑๑) ชตุกัณณิ ผู้เป็นบัณฑิต
[๑๐๑๕] (๑๒) ภัทราวุธ (๑๓) อุทัย (๑๔) โปสาละ
(๑๕) โมฆราช ผู้มีปัญญา (๑๖) ปิงคิยะ ผู้เป็นมหาฤๅษี
- [๑๐๑๖] พราหมณ์ผู้เป็นศิษย์ ๑๖ คนนั้น
แต่ละคนเป็นเจ้าของ เจ้าคณะ
มีชื่อปรากฏแก่ชาวโลกทั่วไป
เป็นผู้บำเพ็ญฌาน ยินดีในฌาน
เป็นผู้ทรงปัญญาปราดเปรื่อง
เคยอบรมวาสนาแต่ชาติปางก่อนทั้งนั้น
- [๑๐๑๗] ทุกคนเกล้าชฎาและครองหนังเสือ
อภิวัตพราหมณ์พาวรีและทำประทักษิณแล้ว
ต่างออกเดินทางมุ่งหน้าไปทางทิศอุดร
- [๑๐๑๘] สู่สถานเป็นที่ตั้งแคว้นอพกะ เมืองมาหิสสตีในกาลนั้น
กรุงอุชเชนี เมืองโคณฑะ เมืองเวทิสสา เมืองวณัส
- [๑๐๑๙] กรุงโกสัมพี เมืองสาเกต กรุงสาวัตถ์อันอุดม
เมืองเสตัพพะ กรุงกบิลพัสดุ์ กรุงกุสินารา
- [๑๐๒๐] กรุงปาวา โภคนคร กรุงเวสาลี แคว้นมคธ
และปาสาณเจตีย์อันรื่นรมย์ น่ารื่นเรใจ
- [๑๐๒๑] พราหมณ์เหล่านั้นรีบขึ้นสู่ภูเข
เหมือนคนกระหายน้ำ รีบหาน้ำเย็นดื่ม
เหมือนพ่อค้าได้ลาภใหญ่มาครอง
และเหมือนคนถูกความร้อนแผดเผารีบหามเงา ฉะนั้น
- [๑๐๒๒] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม
ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอยู่
ประหนึ่งว่าราชสีห์บันลือสีหนาทอยู่ในป่า

๑๐๒๓. อชิต อททส พุทธิ
จนท์ ยถา ปนฺนรเส
๑๐๒๔. อถสฺส คตฺเต ทิสฺวาน
เอกมฺหํ จิตฺ ฆฺโฆ
๑๐๒๕. “อาทิสฺส ชมฺมํ พฺรหฺมิ
มฺหเตสฺส ปารมฺมิ พฺรหฺมิ
๑๐๒๖. “วีลํ วสฺสสํ อายุ
ตีณิสฺส ลกฺขณา คตฺเต
๑๐๒๗. “ลกฺขณฺเ อิติหาเส จ
ปญฺจสตานิ วาเจติ
๑๐๒๘. “ลกฺขณานํ ปวิจยํ
กฺขจฺฉิท ปกาเสหิ
๑๐๒๙. “มุขํ ชิวฺหาย ฉาเทติ
โกโสหิตํ วตฺถคฺคฺยหํ
- สตรํสี ว ภาณุมํ.
ปาริปุรี อฺปาคตํ.
- ปรีปุรญฺจ พฺยญฺชนํ.
มโนปญฺเห อปฺจุฉณ.
- โคตตํ พฺรหฺมิ สลฺกฺขณํ.
กติ วาเจติ พฺรหฺมโณ”.
- โส จ โคตฺเตน พาวรี.
ตีณญํ เวทาน ปารคฺ.
- สนิฆณฺฑุสเกฏฺเภา.
สธฺมเม ปารมฺมิ คโต”.
- พาวรีสฺส นรุตฺตม.
มา โน กฺขชายิตํ อหุ”.
- อฺณฺณสฺส ฆมฺกนฺตเร.
เอวํ ชานาหิ มาณว”.

- [๑๐๒๓] อชิตมาณพได้เห็นพระพุทธเจ้า
ผู้เป็นดุจดวงอาทิตย์อันมีรัศมีเจิดจ้า
และดุจดวงจันทร์เต็มดวงในวันเพ็ญ ฉะนั้น
- [๑๐๒๔] ลำดับนั้น อชิตมาณพยืนอยู่ ณ ที่สมควร
รื่นเรใจเพราะได้เห็นอนุพยัญชนะ
บริบูรณ์ในพระวรกายของพระผู้มีพระภาค
จึงได้ทูลถามปัญหาด้วยใจว่า
- [๑๐๒๕] (อชิตมาณพทูลถามปัญหาทางใจว่า)
ขอพระองค์ตรัสระบุชี้ให้แน่ชัด
ถึงชาติ โคตรพร้อมด้วยลักษณะ
ของจตรัสบอกความสำเร็จในมนตร์ทั้งหลายว่า
พราหมณ์สอนมาณพเท่าไร
- [๑๐๒๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า)
พราหมณ์นั้นมีอายุ ๑๒๐ ปี
ชื่อพาวรีโดยโคตร มีลักษณะ ๓ อย่างอยู่ในตัว
เป็นผู้เรียนจบไตรเพท
- [๑๐๒๗] พราหมณ์พาวรีนั้นถึงความสำเร็จ
ในลักษณะมนตร์ และประวัติศาสตร์
พร้อมทั้งนิพนธ์ศาสตร์ และเภฏศาสตร์
ชื่อว่าถึงความสำเร็จในหลักธรรมของตน
กล่าวสอนมนตร์แก่ศิษย์จำนวน ๕๐๐ คน
- [๑๐๒๘] (อชิตมาณพทูลถามว่า)
ข้าแต่พระองค์ผู้สูงสุดกว่านรชน ผู้ตัดตัณหาเสียได้
ขอพระองค์จงทรงประกาศความเด่นชัด
แห่งลักษณะของพราหมณ์พาวรี
อย่าให้พวกข้าพระองค์มีความสงสัยเลย
- [๑๐๒๙] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า)
พราหมณ์นั้นย่อมใช้ลิ้นปิดหน้าได้
มีอุณาโลมอยู่ระหว่างคิ้ว
มีคยฐานซ่อนอยู่ในฝัก มาณพ เธอจึงรู้อย่างนี้เกิด

๑๐๓๐. ปุจฉณฺหิ กิณฺจิ อสุณฺหโต
วิจฺนฺเตติ ชโน สพฺโพ
๑๐๓๑. “โก หนุ เทโว วา พุรฺหฺมา วา
มนสา ปุจฺฉิตฺเต ปณฺเห
๑๐๓๒. “มฺหุจฺฉิ มฺหุจฺฉาธิปาทณฺจ
ตํ พุยากรโหหิ ภควา
๑๐๓๓. “อวิชฺชา มฺหุจฺฉาติ ชานาหิ
สทฺธาสตีสมาริหิ
๑๐๓๔. ตโต เวเทน มหตา
เอกํสํ อชินํ กตฺวา
๑๐๓๕. “พาวรี พุราหฺมโณ โภโต
อุทคฺคจิตฺโต สฺมโน
๑๐๓๖. “สุชิตฺเต พาวรี โหตุ
ตฺวณฺจาปี สุชิตฺเต โหหิ
๑๐๓๗. “พาวรีสุส จ ตฺยํ วา
กตาวกาสา ปุจฺฉวฺโห
๑๐๓๘. สมฺพุทฺเธน กโตกาโส
อชิตฺเต ปจฺมํ ปณฺหํ
- สุตฺวา ปณฺเห วิทยาเกตฺ.
เวทชาโต กตณฺชลี.
- อินฺโท วาปี สุชมฺปติ.
กเมตํ ปฏฺฐิภาสตี.
- พาวรี ปริปุจฺฉตี.
กงฺขํ วินย โน อีเส”.
- วิชฺชา มฺหุจฺฉาธิปาทินิ.
ฉนฺทวรีเรนฺ สยฺตฺวา”.
- สนฺถมฺภิตฺวาน มาณโว.
ปาเทสุ สิริสา ปติ.
- สทฺ สิสฺเสหิ มาริส.
ปาเท วนฺทติ จกฺขุม”.
- สทฺ สิสฺเสหิ พุราหฺมโณ.
จิริ ชีวาหิ มาณว.
- สพฺเพสํ สพฺพสํสยํ.
ยํ กิณฺจิ มนสิจฺฉณ”.
- นีสิติตฺวาน ปณฺชลี.
ตตฺถ ปุจฺฉิ ตถาคตํ.

วตฺถุคคาถา นิฏฺฐิตา.

- [๑๐๓๐] ชนทั้งปวงไม่ได้ยื่นใครถามปัญหาอะไร
ได้ยื่นแต่ปัญหาที่พระพุทธเจ้าทรงตอบ
ก็ปลาบปล้ำใจประหม่อญชลีแล้วพากันคิดไปต่าง ๆ ว่า
- [๑๐๓๑] ใครหนอ เป็นเทพ เป็นพระพรหม
หรือเป็นพระอินทร์ผู้สุขุมบดี เมื่อถามปัญหาด้วยใจ
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบปัญหานั้นกับใครเล่า
- [๑๐๓๒] (อชิตมาณพกราบทูลว่า)
พราหมณ์พาวรีถามเรื่องศรัทธา
และธรรมเป็นเหตุให้ศรัทธาตกไป ?
ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ขอพระองค์ตรัสตอบปัญหานั้น
กำจัดความสงสัยของพวกข้าพระองค์ด้วยเถิด?
- [๑๐๓๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า)
เธอจงรู้เถิดว่า อวิชชาเป็นศรัทธา
วิชชาที่ประกอบด้วยสัทธา สติ สมาธิ ฉันทะ
และวิริยะ เป็นธรรมที่ทำให้ศรัทธาตกไป
- [๑๐๓๔] ลำดับนั้น อชิตมาณพมีความปลาบปล้ำใจมาก
สันทสนุนแล้ว ทำหนังสือเฉื่อยงป่า ชบศรัทธาลงแทบพระยุคลบาท
- [๑๐๓๕] ข้าแต่พระองค์ผู้รู้ทุกข์ ผู้มีพระจักขุ
พราหมณ์พาวรีพร้อมด้วยเหล่าศิษย์มีจิตเบิกบาน ดีใจ
ขอถวายอภิวัตพระยุคลบาทของพระองค์
- [๑๐๓๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)
ขอพราหมณ์พาวรีพร้อมด้วยเหล่าศิษย์
จงมีความสุข และแม้เธอเองก็ขอให้มีความสุข
มีชีวิตอยู่ยืนนานเถิด มาณพ
- [๑๐๓๗] เราให้โอกาสแก่พราหมณ์พาวรี
แก่เธอและมาณพทั้งหมดถามข้อสงสัยทั้งปวง
พวกเธอปรารถนาจะถามปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จงถามเถิด
- [๑๐๓๘] อชิตมาณพได้รับโอกาสจากพระสัมพุทธเจ้าแล้ว
นั่งประคองอัญชลี ทูลถามปฐมปัญหา กับพระตถาคต ณ ปาสาณกเจดีย์นั้น

๑. อชิตมาตรฐานปจฺจนา

๑๐๓๙. “เกนสฺส นฺวิโต โลโก
กิสฺสามีเลปนํ พฺรหฺมิ

เกนสฺส นฺปฺปกาสติ.
กีสฺ ตสฺส มหพฺภยํ”.

๑๐๔๐. “อวิชฺชาย นฺวิโต โลโก
ชฺปฺปามีเลปนํ พฺรหฺมิ

เวริจฺจนา ปมาทา นฺปฺปกาสติ.
ทฺกฺขมสฺส มหพฺภยํ”.

๑๐๔๑. “สวหนฺติ สพฺพธิ โสตา
โสตานํ สํวรํ พฺรหฺมิ

โสตานํ ก็ นฺวารณํ.
เกน โสตา ปิธิยฺยเร”.

๑๐๔๒. “ยานิ โสตานิ โลกสฺมี
โสตานํ สํวรํ พฺรหฺมิ

สติ เตสํ นฺวารณํ.
ปญฺญาเยเต ปิธิยฺยเร”.

๑๐๔๓. “ปญฺญา เจว สติ ยญฺจ
เอตํ เม ปฺภุจฺจ ปฺพฺรหฺมิ

นามรฺฐปญฺจ มาริส.
กตฺเถตํ อฺปรุชฺฌติ”.

๑. ปัญหาของอชิตมาณพ

[๑๐๓๙]

โลกถูกอะไรเล่าหุ้มห่อไว้ ?
เพราะอะไรเล่า ? โลกจึงไม่สดใส
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกว่า
อะไร เป็นเครื่องฉาบทาโลกนี้ไว้ ?
อะไรเล่า เป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น ?

[๑๐๔๐]

โลกถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้
โลกไม่สดใสเพราะความตระหนี่ และความประมาท
เราเรียกความอยากว่า เป็นเครื่องฉาบทาโลกไว้
ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น

[๑๐๔๑]

กระแสทั้งหลายย่อมไหลไปในที่ทิ้งปวง
อะไรเป็นเครื่องกั้นกระแสทั้งหลาย ?
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเป็นเครื่องป้องกันกระแสทั้งหลาย
อะไรปิดกั้นกระแสทั้งหลายได้ ?

[๑๐๔๒]

กระแสเหล่าใดในโลก
สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้นได้
เรากล่าวธรรมเครื่องป้องกันกระแสทั้งหลาย
ปัญญาปิดกั้นกระแสเหล่านั้นได้

[๑๐๔๓]

ข้าแต่พระองค์ผู้รู้ทุกข์ ปัญญา สติ
นามและรูปนี้ ดับที่ไหน ?
ข้าพระองค์ได้ทูลถามแล้ว
ขอพระองค์ตรัสบอกเนื้อความนั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด?

๑๐๔๔. “ยเมตํ ปณฺหํ อปฺจุฉิ
ยตฺถ นามญฺจ รุปลญฺจ
วิญญาณสฺส นิโรเธน

อชิต ตํ วทามิ เต.
อเสสํ อฺปรุชฺฌติ.
เอตฺถเอตํ อฺปรุชฺฌติ”.

๑๐๔๕. “เย จ สงฺฆาตธมฺมาเส
เตสํ เม นิปโก อิริยํ

เย จ เสชา ปุณฺณ อិธ.
ปุณฺณโจ ปพฺรุหิ มาริส”.

๑๐๔๖. “กาเมสุ นากิฉิฌเมยฺย
กฺุสโล สพฺพธมฺมานํ

มหนฺसानาวิโล ลียา.
สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช”ติ.

๒. ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปฺจุฉา

๑๐๔๗. “โกธ สหฺตฺติโต โลเก
โก อฺภนฺตมภิญญา
กํ พฺรุสิ มหาปุริโสติ

กสฺส โหนฺ สหฺติ อิญฺชิตา.
มชฺฌเม มนฺตา น ลิปฺปติ.
โก อិธ ลีพฺพินิมจฺจคา”.

๑๐๔๘. “กาเมสุ พฺรหฺมจริยวา
สงฺขาย นีพฺพุโต ภิกฺขุ

วีตตณฺโห สทา สโต.
ตสฺส โหนฺ สหฺติ อิญฺชิตา.

[๑๐๔๔] เธอได้ถามปัญหานั้นใด
เราจะกล่าวแก้ปัญหานั้นแก่เธอ
นามและรูปดับไม่มีส่วนเหลือในที่ใด
นามและรูปนั้นดับไปในที่นั้นเพราะวิญญาณดับ

[๑๐๔๕]
พระอรหันตชีณาสพเหล่าใด ผู้มีธรรมที่พิจารณาแล้ว
และพระเสขะเหล่าใดที่มีอยู่เป็นอันมากในที่นี้
ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว
ขอพระองค์ผู้มีพระปัญญา โปรดตรัสบอกการดำเนินชีวิต ?
ของพระอรหันตชีณาสพ
และพระเสขะเหล่านั้นด้วยเถิด?

[๑๐๔๖]
ภิกษุไม่พึงปรารถนาอึ่งในกามทั้งหลาย
เป็นผู้มีใจไม่ขุ่นมัว ฉลาดในธรรมทั้งปวง
มีสติดำรงอยู่

๒. ปัญหาของติสสเมตเตยยมาณพ

[๑๐๔๗]
ใครชื่อว่าเป็นผู้สันโดษในโลกนี้ ?
ความหวั่นไหวทั้งหลายย่อมไม่มีแก่ใคร ?
ใครรู้ชัดส่วนสุดทั้ง ๒ ด้านแล้ว
ไม่ยึดติดในท่ามกลางด้วยมันตา ?
พระองค์ตรัสเรียกใครว่า เป็นมหาบุรุษ ?
ใครล่วงพ้นเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้ ?

[๑๐๔๘]
บุคคลเป็นผู้มีพรหมจรรย์(เพราะเห็นโทษ) ในกามทั้งหลาย
ชื่อว่า เป็นผู้สันโดษ ผู้คลายตัณหาแล้ว
มีสติทุกเมื่อ รู้ธรรมทั้งหลายแล้วดับกิเลสได้
ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้ไม่หวั่นไหว

๑๐๔๙. “โส อุกุณฺตมภิญญา
ตํ พุรุมิ มหาปุริโสติ

มชฺฌเณ มนฺตา น ลิปฺปติ.
โส อิตฺติ สิพฺพิณฺมจฺจคา”ติ.

๓. ปุณฺณกมาณวปุจฺฉา

๑๐๕๐. “อเนชํ มฺลทสฺสาวี
กี นิสฺสิตา อีสโย มนฺชา
ยณฺณมกปฺปยีสฺสุ ปุณฺณ โลเก

อตฺถิ ปณฺเณน อาคมฺ.
ชตฺติยา พุราหฺมณา เทวตानฺ.
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ”.

๑๐๕๑. “เย เกจิมเ อีสโย มนฺชา
ยณฺณมกปฺปยีสฺสุ ปุณฺณ โลเก
ชริ สิตา ยณฺณมกปฺปยีสฺสุ”.

ชตฺติยา พุราหฺมณา เทวตानฺ.
อาสีสมานา ปุณฺณก อิตฺถตฺตํ.

๑๐๕๒. “เย เกจิมเ อีสโย มนฺชา
ชตฺติยา พุราหฺมณา เทวตानฺ.
ยณฺณมกปฺปยีสฺสุ ปุณฺณ โลเก
กจฺจิสฺสุ เต ภควา ยณฺณปเถ อปฺปมตฺตา.
อตารุํ ชาตีญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ”.

๑๐๕๓. “อาสีสนฺหติ โถมยฺนติ
กามาภิชปฺปนฺหติ ปฏฺิจจ ลาภํ
นาตริสฺสุ ชาตีชฺรณฺหติ พุรุมิ”.

อภิชปฺปนฺหติ ชุหนฺหติ.
เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา.

[๑๐๔๙] ภิกษุหนึ่งชื่อว่า รัฐัตส่วนสุดทั้ง ๒ ด้านแล้ว
 ไม่ยึดติดในท่ามกลางด้วยมันตา
 เราเรียกภิกษุหนึ่งว่า เป็นมหาบุรุษ
 ภิกษุหนึ่งชื่อว่า ล่องพ้นเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้

๓. ปัญหาของปุณณกมาณพ

[๑๐๕๐] ข้าพระองค์มีปัญหาคะทูลถาม จึงมาเฝ้าพระองค์
ผู้ไม่มีตัตถาเหตุให้หวั่นไหว ผู้มีปกติเห็นมุล
ฤๅษี มนุชะ กษัตริย์ และพราหมณ์จำนวนมากในโลกนี้
อาศัยอะไร ? จึงพากันบูชาัญญแก่เทวดาทั้งหลาย
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอทูลถามปัญหานี้
ขอพระองค์ตรัสตอบปัญหาแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด?

[๑๐๕๑] ฤๅษี มนุชะ กษัตริย์ และพราหมณ์จำนวนมากในโลกนี้
 พากันบูชาัญญแก่เทวดาทั้งหลาย
 ปุณณกะ ชนเหล่านั้นหวังความเป็นอย่างนี้
 อาศัยชราจึงพากันบูชาัญญ

[๑๐๕๒] ฤๅษี มนุชะ กษัตริย์ และพราหมณ์จำนวนมากในโลกนี้
 พากันบูชาัญญแก่เทวดาทั้งหลาย
 ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้บริสุทธิ์
ชนเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ประมาทแล้วในการบูชาัญญ
ได้ข้ามพ้นชาติและชราบ้างไหม ?
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลถามปัญหานี้
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด?

[๑๐๕๓] ชนเหล่านั้นหวัง ชื่นชม มุ่งหวัง จึงพากันบูชาัญญ
 เพราะอาศัยลาภจึงมุ่งหวังกาม เรากล่าวว่า ชนเหล่านั้นผู้ประกอบการบูชาัญญ
 เป็นผู้กำหนดยินดีในภพ ข้ามพ้นชาติและชราไปไม่ได้

๑๐๕๔. “เต เจ นาทวีสุ ยาชโยคา
ยญเยหิ ชาตัญจ ชรญจ มาริส.
อถ โภ จรหิ เทวมหุสฺสโลเก
อตาริ ชาตัญจ ชรญจ มาริส.
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ”.

๑๐๕๕. “สงฺขาย โลกสฺมิ ปโรปราหิ.
ยสฺสิญฺชิตํ นตฺถิ กุหิณฺจิ โสเก.
สนฺโต วิธฺโฆ อนีโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาตฺชรนฺติ พุรุหิ”ติ.

๔. เมตฺตคฺคฺมาณวปุจฺฉา

๑๐๕๖. “ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พุรุหิ เม ตํ
มญฺเญามิ ตํ เวทคฺคํ ภาวิตตฺตํ.
กุโธ นุ ทุกฺขา สฺมฺทาคตา อิมเ
เย เกจฺจ โลกสฺมิมเนกรูปา”.

๑๐๕๗. “ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปุจฺฉสิ ตํ เต ปวกฺขามิ ยถา ปชานํ.
อุปธิหนานา ปภวนฺติ ทุกฺขา เย เกจฺจ โลกสฺมิมเนกรูปา.

๑๐๕๘. “โย เว อวิทฺวา อุปธิ กโรติ ปุณฺปปุณฺ ทุกฺขมุเปติ มนฺโท.
ตสฺมา ปชานํ อุปธิ น กยิรา ทุกฺขสฺส ชาตฺตฺปภวานฺปุสฺสี”.

[๑๐๕๔]

ข้าแต่พระองค์ผู้hirทุกซ์
ถ้าชนเหล่านั้นผู้ประกอบกรบุญช้ายัญ
ข้ามพ้นชาติและชราไปไม่ได้ด้วยยัญทั้งหลาย
ข้าแต่พระองค์ผู้hirทุกซ์ เมื่อเป็นเช่นนี้
ใครเล่าในเทวโลกและมนุษย์โลกข้ามชาติและชราได้ ?
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอลุลถามปัญหานี้
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด?

[๑๐๕๕]

เรากล่าวว่า บุคคลใดไม่มีความหวังไหวในโลกไหน ๆ
เพราะทราบชัดฝั่งนี้และฝั่งโน้นในโลก
บุคคลนั้นเป็นผู้สงบ ปราศจากควัน ไม่มีทุกซ์
ไม่มีความหวัง ชื่อว่า ข้ามชาติและชราได้แล้ว

๔. ปัญหาของเมตตคฺวุมาณพ

[๑๐๕๖]

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอลุลถามปัญหา
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด
ข้าพระองค์ยอมลสำคัญพระองค์ว่า
ทรงเป็นผู้จบเวท ทรงอบรมพระองค์แล้ว
ทุกซ์หลายรูปแบบอะไรก็ตามในโลก
ทุกซ์เหล่านี้เกิดมาจากที่ไหนหนอ ?

[๑๐๕๗]

เธอได้ถามถึงแดนเกิดแห่งทุกซ์กับเราแล้ว
เราจะบอกแดนเกิดแห่งทุกซ์นั้นแก่เธอตามทึรู้
ทุกซ์หลายรูปแบบอะไรก็ตามในโลกนี้
ล้วนเกิดมาแต่อุปธิเป็นต้นเหตุ

[๑๐๕๘]

ผู้ใดแลไม่มีปัญญา ก่ออุปธิ
ผู้นั้นจัดว่า เป็นคนเขลา ย่อมเข้าถึงทุกซ์บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น บุคคลรู้ชัดอยู่
เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นทุกซ์ว่า มีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ

๑๐๕๙. “ยํ ตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยํ โห
อณฺณํ ตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พุทฺธิ.
กถํ ํ ธีรา วิตรนฺติ โหฬํ
ชาติ ชรํ โสภปริทฺทวญฺจ.
ตํ เม มุํหิ สาธุ วียากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิตฺเต เอส ธมฺโม”.

๑๐๖๐. “กิตฺตยิสฺสามิ เต ธมฺมํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ

ทิฏฺฐเจ ธมฺเม อนนฺติหํ.
ตเร โสเก วิสฺตติกํ”.

๑๐๖๑. “ตถฺจาหํ อภินนฺทามิ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ

มเหสี ธมฺมมุตฺตมํ.
ตเร โสเก วิสฺตติกํ”.

๑๐๖๒. “ยํ กิณฺจิ สมฺปชานาสิ
เอเตสุ นนฺทิณฺจ นีเวสนญฺจ

อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺฌเณ.
ปนฺนุชฺช วิญญานํ ภเว น ติฏฺฐเจ.

๑๐๖๓. “เอวํวิหารี สโต อปุปฺมตฺโต
ชาติ ชรํ โสภปริทฺทวญฺจ

ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ.
อิเธว วิทฺวา ปชเหยยฺย ทฺกขํ”.

[๑๐๕๙]

พวกข้าพระองค์ได้ทูลถามปัญหาใดกับพระองค์
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบปัญหานั้นแก่พวกข้าพระองค์แล้ว
ข้าพระองค์ขอทูลถามปัญหาอื่นต่อไป
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานั้นด้วยเถิด ?
นักปราชญ์ทั้งหลายจะข้ามโอฆะชาติ ชรา
โสกะ และปริเทวะได้อย่างไรหนอ ?
พระองค์ผู้เป็นพระมุนี ขอโปรดตรัสตอบปัญหานั้น
แก่ข้าพระองค์ให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด
เพราะธรรมนั้น พระองค์ทรงทราบชัดแล้ว ?

[๑๐๖๐]

บุคคลรู้ชัดธรรมใดแล้ว มีสติ เทียบไปอยู่
พึงข้ามตณหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา ในโลกได้
เราจักกล่าวธรรมที่ประจักษ์ด้วยตนเอง
ในธรรมที่เราเห็นแล้วแก่เธอ

[๑๐๖๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าพระองค์ขอใจธรรมอันสูงสุดนั้นที่บุคคลรู้ชัดแล้ว
มีสติ เทียบไปอยู่ พึงข้ามตณหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา ในโลกได้

[๑๐๖๒]

เธอรู้ชัดธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง ชั้นต่ำ และชั้นกลาง
เธอจงบรรเทาความเพลิดเพลिन ความถือมั่น
และวิญญานในธรรมเหล่านั้นเสีย
ไม่พึงตั้งอยู่ในภพ

[๑๐๖๓]

ภิกษุผู้มีปกติอยู่อย่างนี้ มีสติ ไม่ประมาท รู้แจ้ง
ละความยึดถือว่าเป็นของเราแล้วเทียบไปอยู่
พึงละชาติ ชรา โสกะ และปริเทวะ
อันเป็นทุกขีในอัทภพนี้ได้แน่นอน

๑๐๖๔. “เอตาทินนทามิ วโจ มहेสิโน
สูกิตติตัม โคตมหนูปธีกัม.
อทุธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกุขัม
ตถา หิ เต วิทิตโต เอส ธมฺโม.

๑๐๖๕. “เต จาปี ฐุหปฺปชเหยฺยุ ทุกุขัม
เย ตวํ มุํหิ อญฺฺจิตัม โอวเทยฺย.
ตัม ตัม นมสฺสํ สเมจฺจ นาค
อปฺเปว มํ ภควา อญฺฺจิตัม โอวเทยฺย”.

๑๐๖๖. “ยัม พุราหุมนัม เวทคฺมาภิชญฺญา
อกิณฺจหนํ กามภเว อสตุตฺตัม.
อทุธา หิ โส โอฆมิมํ อตาริ
ติณฺโณ จ ปารํ อชิโล อกฺงฺโข.

๑๐๖๗. “วิทฺวา จ โย เวทคฺ นโร อิต
ภวาภเว สงฺคมิมํ วิสชช.
โส วีตตณฺโห อนีโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาติชฺรนฺติ พฺรุมฺมิ”ติ.

๕. โธตกมาณวปฺจุฉา

๑๐๖๘. “ปฺจุฉามิ ตัม ภควา พฺรุหิ เม ตัม
วาจาภิกฺงฺขามิ มहेสิ ตฺยหัม.
ตว สุตฺวาน นิคฺโขสํ
สิกฺเข นีพฺพานมตฺตโน”.

[๑๐๖๔]

ข้าพระองค์ชอบใจพระวาจา^{นี้}ของพระองค์
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ข้าแต่พระโคตม
ธรรมที่ปราศจากอุปธิ พระองค์ตรัสไว้ดีแล้ว
พระผู้มีพระภาคทรงละทุกข[ี]ได้แล้วเป็นแน่
เพราะธรรม^{นี้} พระองค์ทรงรู้ชัดแล้ว

[๑๐๖๕]

พระองค์ผู้เป็นพระมุณีตรัสสอนชนเหล่าใดไม่หยุดหย่อน
แม้ชนเหล่านั้นก็พึงละทุกข[ี]ได้เป็นแน่
เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์มาพบพระผู้มีพระภาคผู้นำคะ
xonมัสการพระองค์ (โดยหวังว่า) พระผู้มีพระภาค
พึงตรัสสอนข้าพระองค์ไม่หยุดหย่อนบ้าง ?

[๑๐๖๖]

บุคคลที่เธอรูจักว่าเป็นพราหมณ์ผู้จบเวท
ไม่มีเครื่องกังวล ไม่ข้องในกามภพ
ข้ามโอฆะได้แล้วโดยแท้ และเป็นผู้ข้ามถึงฝั่ง
ไม่มีกิเลสจุดตะปุดรังใจ หมดความสงสัยแล้ว

[๑๐๖๗]

นรชนใดในที่นี้เป็นผู้มีปัญญา จบเวท
สลัดกิเลสเครื่องข้องในภพน้อยภพใหญ่^{นี้}ได้แล้ว
นรชนนั้นเป็นผู้ปราศจากตัณหาแล้ว ไม่มีทุกข[ี] ไม่มีความหวัง
เรากล่าวว่า นรชนนั้นข้ามพ้นชาติและชราได้แล้ว

๕. ปัญหาของโธตกมาณพ

[๑๐๖๘]

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าพระองค์มุ่งหวังจะรับฟังพระวาจาของพระองค์อย่างยิ่ง
บุคคลพึงพระสุรเสียงของพระองค์แล้ว
ศึกษาธรรมเป็นเหตุดับกิเลสเพื่อตน ?

๑๐๖๙. “เตนหาตปปิ กโรหิ
 อิเธว นิปโก สโต.
 อิโต สุตวาน นิคฺโขสํ
 ลิกฺขเช นิพพานมตฺตโน”.
๑๐๗๐. “ปสฺสามหํ เทวมนุสฺสโลเก
 อภิณฺจหนํ พุราหุมนมิริยมานํ.
 ตํ ตํ นมสฺสามิ สมฺนตจกฺขุ
 ปมฺฤจ มํ สกฺก กถํกถาหิ”.
๑๐๗๑. “นาหํ สหิสฺสามิ ปโมจนาย
 กถํกถิ โธตก กณฺจิ โลเก.
 ฌมฺมณฺจ เสณฺฺจ อภิชาณฺมาโน
 เอวํ ตุวํ โอสมิมํ ตเรสิ”.
๑๐๗๒. “อนุสาส พุรหุเม กรุณายมาโน
 วิเวกธมฺมํ ยมฺหํ วิชณฺณํ.
 ยถาหํ อากาโสว อพฺยาปชฺชมาโน
 อิเธว สนฺโต อสิโต จเรยฺยํ”.
๑๐๗๓. “กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตี
 ทิณฺฺเจ ฌมฺเม อนีติหิ.
 ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
 ตเร โลเก วิสฺตติกํ”.

[๑๐๖๙]

ถ้าเช่นนั้น เธอผู้มีปัญญารักษาดน
มีสติ จงทำความเพียรในที่นี้แล
บุคคลได้ฟังเสียงจากที่นี่แล้ว
พึงศึกษาธรรมเป็นเหตุดับกิเลสเพื่อตน

[๑๐๗๐]

ข้าพระองค์เห็นพระองค์ผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
เป็นพราหมณ์ เสด็จจาริกอยู่ในเทวโลกและมนุษย์โลก
ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันต์จักขุ
เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ขอนมัสการพระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้สักกะ ขอพระองค์โปรดปลดเปลื้องข้าพระองค์
จากความสงสัยทั้งหลายเถิด?

[๑๐๗๑]

โธตกะ เราไม่สามารถปลดเปลื้องใครๆ
ผู้มีความสงสัยในโลกได้
แต่เธอเมื่อรู้แจ้งธรรมอันประเสริฐ
ก็จะข้ามโอฆะนี้ได้เองด้วยประการฉะนี้

[๑๐๗๒]

ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ
ขอพระองค์ทรงพระกรุณาตรัสสอนวิเวกธรรม ?
ที่ข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้งได้
และโดยวิธีที่ข้าพระองค์ไม่ขัดข้องเหมือนอากาศ
ข้าพระองค์จะพึงสงบอยู่ในที่นี้แล
เป็นผู้ไม่อาศัย เที้ยวไปอยู่?

[๑๐๗๓]

บุคคลผู้รู้ชัดความสงบใดแล้ว มีสติ เที้ยวไปอยู่
พึงข้ามตัณหาที่ชื่อว่า วิสัทธิกา ในโลกได้
เราจักกล่าวความสงบนั้นที่เรารู้ประจักษ์ด้วยตนเอง
ในธรรมที่เราเห็นแล้วแก่เธอ

๑๐๗๔. “ตยจาหํ อภินนุทามิ
มเหสี สหติมุตตมํ.
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ”.

๑๐๗๕. “ยํ กิณฺจิ สมฺปชานาสี
อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺฌเณ.
เอตํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก
ภวาทวาย มากาสี ตณฺห”นฺติ.

๖. อุปสัวมานวปฺจุฉา

๑๐๗๖. “เอโก อหํ สกฺก มหนฺตโมหํ
อนิสฺสีโต โน วิสทามิ ตาริตฺตํ.
อามมฺมณํ พฺรุหิ สมฺนตจกฺขุ
ยํ นิสฺสีโต โอสมฺมิํ ตเรยฺยํ”.

๑๐๗๗. “อาภิณฺจญฺญํ เปกฺขมาโน สติมา
นตฺถิตฺติ นิสฺสาย ตรสุสุ โอหํ.
กาเม ปหาย วิรโต กถาหิ
ตณฺหกฺขยํ นตฺตมมหาภิปฺสุส”.

๑๐๗๘. “สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตฺราโค
อาภิณฺจญฺญํ นิสฺสีโต หิตฺวา มญฺญํ.
สญฺญาวิมกฺเข ปฺรเม วิมุตฺโต
ติฏฺฐเจ นุ โส ตตฺถ อนานฺยุยํ”.

[๑๐๗๔]

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าพระองค์ชอบใจความสงบอันสูงสุดนั้น
ที่บุคคลรู้ชัดแล้ว มีสติ เทียบไปอยู่
พึงข้ามค้นหาที่ชื่อว่า วิสัตติกา ในโลกได้ ?

[๑๐๗๕]

เธอรู้อัตถกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง ชั้นต่ำ และชั้นกลาง
เธอรู้อัตถกรรมนั้นว่า เป็นเครื่องข้องในโลกแล้ว
อย่าได้ก่อค้นหาเพื่อภพน้อยและภพใหญ่เลย

๖. ปัญหาของอุปสิวมาณพ

[๑๐๗๖]

ข้าแต่พระองค์ผู้สีกะ ข้าพระองค์ผู้เดียว
ไม่ได้อาศัย(ใคร ๆ หรือสิ่งใด ๆ)
จึงไม่สามารถข้ามห้วงกิเลสอันยิ่งใหญ่ได้
ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกอารมณ
ที่ข้าพระองค์ได้อาศัยแล้ว พึงข้ามห้วงกิเลสนี้ได้ ?

[๑๐๗๗]

เธอจงมีสติ พงพิจารณาอากิญจัญญายตนสมาบัติ
ยึดเอาเป็นอารมณว่า “ไม่มีอะไร” ดั่งนี้แล้วก็จะข้ามห้วงกิเลสได้
เธอจงละกามทั้งหลาย เป็นผู้ตเว้นจากความสงสัยทั้งหลาย
พิจารณาดูความสันตันทาทั้งคืนทั้งวัน

[๑๐๗๘]

บุคคลใดเป็นผู้ปราศจากราคะในกามทั้งปวง
ละสมาบัติอื่นอาศัยอากิญจัญญายตนสมาบัติ
น้อมใจไปในสัญญาวิโมกข์ชั้นสูง
บุคคลนั้นไม่หวั่นไหว ดำรงอยู่
ในพรหมโลกชั้นอากิญจัญญายตนนะนั้นได้หรือ ?

๑๐๗๙. “สพฺเพสุ กามेषุ โย วีตฺราโค
อากิญจญญํ นิสฺสีโต หิตฺวา มญฺญํ.
สญฺญาวิโมกฺเช ปฺรเม วิมฺตฺโต
ติฏฺฐเจยฺย โส ตตฺถ อนาหุยายี”.

๑๐๘๐. “ติฏฺฐเจ เจ โส ตตฺถ อนาหุยายี
ปฺปคมฺปิ วสุสํ สมนฺตจกฺขุ.
ตตฺถเวย โส สีตฺติสียา วิมฺตฺโต
จเวถ วิญฺญาณํ ตถาวิชฺส”.

๑๐๘๑. “อจฺจึ ฆถา วาตเวเคน ชิตฺตา
อตฺถํ ปเลติ น อฺุเปติ สงฺขํ.
เอวํ มฺุนี้ นามกายา วิมฺตฺโต
อตฺถํ ปเลติ น อฺุเปติ สงฺขํ”.

๑๐๘๒. “อตฺถงฺคโต โส อฺุท วา โส นตฺถิ
อฺุทาทฺุ เว สสุสฺติยา อโรโค.
ตํ เม มฺุนี้ สารฺุ วิทยาโรหิ
ตถา หิ เต วิทิตฺโต เอส ฐมฺโม”.

๑๐๘๓. “อตฺถงฺคตฺสฺส น ปมาณมตฺถิ
เยน นํ วชฺุํ ตํ ตฺสฺส นตฺถิ.
สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ สโมหเตสุ
สมฺมุตฺตา วาทปถาปิ สพฺเพ”ติ.

[๑๐๗๙]

บุคคลใดเป็นผู้ปราศจากราคะในกามทั้งปวง
ละสมาบัติอื่น อาศัยอาภิกษุญญาตนสมาบัติ
น้อมใจไปในสัญญาวิโมกข์ชั้นสูง
บุคคลนั้นไม่หวั่นไหว
ดำรงอยู่ในพรหมโลกชั้นอาภิกษุญญาตนะนั้นได้

[๑๐๘๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ
ถ้าบุคคลนั้นไม่หวั่นไหว ดำรงอยู่ในพรหมโลกนั้นนานนับปีไม่ได้ไซ้
บุคคลนั้นเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว
มีความสงบเย็นอยู่ในพรหมโลกนั้นนั้นแลหรือ
หรือว่าวิญญาณของบุคคลนั้นจะพึงจุดอีก ?

[๑๐๘๑]

เปลวไฟถูกกำลังลมพัดไป
ย่อมดับ กล่าวไม่ได้ (ว่าอยู่ที่ใด) ฉันท
มุนีพ้นแล้วจากนามกาย*ย่อมดับไป(คือถึงพระนิพพาน) (*ด้วยอรหัตมรรค-
กล่าวไม่ได้(ว่าเป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์) ฉันทนั้น พ้นจากรูปกายด้วยอรุณ-
ไปก่อนหน้านั้นแล้ว เรียกว่าอุกโตภาควิมุต)

[๑๐๘๒]

มุนีนั้นถึงความสลายไป หรือว่าไม่มี
หรือว่าไม่แตกทำลาย เพราะมีความแน่แท้ ?
พระองค์ผู้เป็นพระมุนี ขอโปรดตรัสตอบปัญหานั้น
แก่ข้าพระองค์ให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด
เพราะธรรมนั้นพระองค์ทรงรู้ชัดแล้ว

[๑๐๘๓]

มุนีผู้ถึงความสลายไปย่อมไม่มี(อะไร)เป็นประมาณ
ชนทั้งหลายพึงว่ากล่าวมุนีนั้นด้วยกิเลสใด
กิเลสนั้นย่อมไม่มีแก่มุนีนั้น
(เพราะ)เมื่อมุนีนั้นถอนธรรมทั้งปวงได้เด็ดขาดแล้ว
แม้ครรลองแห่งวาทะทั้งปวงท่านก็ถอนได้เด็ดขาดแล้ว

๗. นนุทมาณวปฺจุฉา

๑๐๘๔. “สนฺหติ โลเก มฺนโย
ชหา วทนต์ ตยิทํ กถํสุ.
ถาณฺนปฺพนํ โน มฺนี วทนต์
อุทาทุ เว ชีวเตนฺนปฺพนํ”.
๑๐๘๕. “น ทิฏฺฐจฺจียา น สุตฺตียา น ถาณฺน (น สีสพฺพเตน)
มฺนีธ นนฺท กุสลา วทนต์.
วิเสนิกตฺวา อนีฆา นีราสา
จรนต์ เย เต มฺนโยติ พฺรุมิ”.
๑๐๘๖. “เย เกจฺจิเม สมนฺพฺราหฺมณาเส
ทิฏฺฐจฺจฺจเตนาปี วทนต์ สฺทฺธิ.
สีสพฺพเตนาปี วทนต์ สฺทฺธิ
อนฺนกรูเปน วทนต์ สฺทฺธิ.
กจฺจิสฺสุ เต ภควา ตตฺถ ยตา จรนต์
อตารุ ชาตฺถยจ ชรณฺจ มาริส.
ปฺจุฉามิ ตํ ภควา พฺรฺหฺมิ เม ตํ”.
๑๐๘๗. “เย เกจฺจิเม สมนฺพฺราหฺมณาเส
ทิฏฺฐจฺจฺจเตนาปี วทนต์ สฺทฺธิ.
สีสพฺพเตนาปี วทนต์ สฺทฺธิ
อนฺนกรูเปน วทนต์ สฺทฺธิ.
กิตฺถจาปี เต ตตฺถ ยตา จรนต์
นาริสฺสุ ชาตฺถจรนต์ พฺรฺหฺมิ”.

๗. ปัญหาของนันทมาณพ

[๑๐๘๔]

ชนทั้งหลายกล่าวว่า มุณีทั้งหลายมีอยู่ในโลก
คำกล่าวนี้มันเป็นอย่างไร
ชนทั้งหลายย่อมเรียกบุคคลผู้เป็นไปด้วยญาณ
หรือว่าย่อมเรียกบุคคลผู้เป็นไปด้วยความเป็นอยู่ว่า เป็นมุณี ?

[๑๐๘๕]

นันทะ ชนทั้งหลายผู้ฉลาดในโลกนี้
ย่อมไม่เรียกบุคคลว่า เป็นมุณี
เพราะได้เห็น ได้ฟังและได้รู้
เราเรียกเหล่าชนผู้กำจัดเสนามารได้แล้ว
ผู้ไม่มีทุกข์ ไม่มีความหวัง เทียบจาริกอยู่ว่า เป็นมุณี

[๑๐๘๖]

สมณพราหมณ์บางพวกย่อมกล่าวความหมดจด
เพราะรูปที่เห็นบ้าง เพราะเสียงที่ได้ยินบ้าง
เพราะศีลและวัตรบ้าง เพราะวิถีหลากหลายบ้าง
ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้วิรูทุกซ์
สมณพราหมณ์พวกนั้นผู้ประพฤตินครุ่งครัดในหลักการของตนนั้น
ข้ามชาติและชราได้บ้างหรือไม่
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอลุถามปัญหานั้น
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด ?

[๑๐๘๗]

สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวความหมดจด
เพราะรูปที่เห็นบ้าง เพราะเสียงที่ได้ยินบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะศีลและวัตรบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะวิถีหลากหลายบ้าง
สมณพราหมณ์พวกนั้นประพฤตินครุ่งครัด
ในหลักการของตนนั้นก็จริง
แต่เรากล่าวว่า พวกเขาข้ามชาติและชราไปไม่ได้

๑๐๘๘. “เย เกจิเม สมณพราหมณาเส
ทัญญุสสุเตนาปี วทนต์ สุกุธี.
สีลพพเตนาปี วทนต์ สุกุธี
อเนกรูปเน วทนต์ สุกุธี.
เต เจ มุหิ พุฐุสิ อโชนติณเณ
อถ โภ จรหิ เทวมนุสสุโลเก.
อตาริ ชาติญจ ชรญจ มาริส
ปุจฉามิ ตัม ภควา พุฐุหิ เม ตัม”.

๑๐๘๙. “นาคัม สพเพ สมณพราหมณาเส
ชาติชราย นินุตตาติ พุฐุมิ.
เย สีธ ทัญญุจัม สุกุตัม มุตัม วา
สีลพพตัม วาปี ปหาย สพพัม.
อเนกรูปมปี ปหาย สพพัม
ตณ्हัม ปริญญาย อนาสวาเส.
เต เว นรา โอชนติณณาติ พุฐุมิ”.

๑๐๙๐. “เอตารินนทามิ วโจ มหะสิโน
สุกิตตัตตัม โคตมมฺหุปธีกัม.
เย สีธ ทัญญุจัม ว สุกุตัม มุตัม วา
สีลพพตัม วาปี ปหาย สพพัม.
อเนกรูปมปี ปหาย สพพัม
ตณ्हัม ปริญญาย อนาสวาเส.
อหฺมปี เต โอชนติณณาติ พุฐุมิ”ติ.

[๑๐๘๘]

สมณพราหมณ์บางพวกย่อมกล่าวความหมดจด
เพราะรูปที่เห็นบ้าง เพราะเสียงที่ได้ยินบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะศีลและวัตรบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะวิถีหลากหลายบ้าง
หากพระองค์ผู้เป็นพระมุนีตรัสว่า
สมณพราหมณ์พวกนั้นยังข้ามห้วงกิเลสไม่ได้
ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ์ เมื่อเป็นเช่นนั้น
ใครเล่าในเทวโลกและมนุษย์โลก
ชื่อว่าข้ามชาติและชราไปได้ ?
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอลูกถามปัญหา
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด?

[๑๐๘๙]

เราย่อมไม่กล่าวว่า สมณพราหมณ์ทั้งหมด
ถูกชาติและชราโอบล้อม
นรชนเหล่าใดในโลกนี้ละรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน
อารมณ์ที่รับรู้ หรือศีลและวัตรได้ทั้งหมด
ทั้งละวิถีหลากหลายทั้งปวง
กำหนดรู้ค้นหาได้แล้ว เป็นผู้หมดอาสวะ
เรากล่าววว่า นรชนเหล่านั้นแลชื่อว่า ข้ามห้วงกิเลสได้แล้ว

[๑๐๙๐]

ข้าพระองค์ขอบใจพระดำรัสนี้ของพระองค์
ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าแต่พระโคตม นีพพานที่ปราศจากอุปธิ พระองค์ตรัสไว้ดีแล้ว
นรชนเหล่าใดในโลกนี้ละรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน
อารมณ์ที่รับรู้ หรือศีลและวัตรได้ทั้งหมด
ทั้งละวิถีหลากหลายทั้งปวง
กำหนดรู้ค้นหาได้แล้ว เป็นผู้หมดอาสวะ
แม้ข้าพระองค์ก็กล่าววว่า นรชนเหล่านั้นชื่อว่า ข้ามห้วงกิเลสได้

๘. เหมกमाणวปุจฉา

๑๐๙๑. “เย เม ปุพเพ วียากัสสุ
อิจจาสิ อิติ ภวิสสตี
สพพ์ ตํ ตกุกวฑฒนํ
- หุรัม โคตมสาสนา.
สพพ์ ตํ อิติหีตีหิ.
นาหํ ตตถ อภีรมี.
๑๐๙๒. “ตวญจ เม ธมฺมมกฺขาหิ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรัม
- ตณฺหานิคฺฆาตนํ มฺหิ.
ตเร โลเก วิสตุตฺติกํ”.
๑๐๙๓. “อิธ ทิฏฺฐสฺสตุตฺตวิญญาเตสฺสุ
ฉนฺทราควิโนทนํ
- ปิยธฺมเปสฺสุ เหมก.
นิพฺพานปทฺมจฺจุตฺตํ.
๑๐๙๔. “เอตทญฺญาย เย สตา
อุปฺสนฺตา จ เต สทา
- ทิฏฺฐธฺมมาภินิพฺพุตา.
ติณฺณา โลเก วิสตุตฺติกํ”นฺติ.

๙. โตเทยฺยमाणวปุจฉา

๑๐๙๕. “ยสฺมี กามา น วสนฺตี
กถํกถา จ โย ตินฺโน
- ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตี.
วิโมกฺโข ตสฺส กิ์ทิสฺโส”.

๘. ปัญหาของหมกมณฑ

[๑๐๙๑]

ก่อนแต่ศาสนาของพระโคตม
อาจารย์เจ้าลัทธิเหล่าใดเคยตอบแก่ข้าพระองค์ว่า
เหตุนี้ได้เป็นมาแล้วอย่างนี้ จักเป็นอย่างนี้
คำตอบทั้งหมด เป็นคำที่เขื่อสืบต่อกันมา
คำตอบทั้งหมดนั้น มีแต่จะทำให้ตริกไปต่าง ๆ
ข้าพระองค์จึงไม่ยินดีในคำตอบนั้น

[๑๐๙๒] ข้าแต่พระมุนี บุคคลรู้ชัดธรรมใดแล้ว มีสติ เทียวไปอยู่
พึงข้ามตณหาที่ชื่อว่า วิสัตติกา ในโลกได้ ?
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรม(นั้น)ที่เป็นเครื่องกำจัดตณหา
แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด?

[๑๐๙๓]

หมกคะ นิพพานบทอันไม่แปรผัน
เครื่องบรรเทาฉันทราคะ
ในปิยรูปทั้งหลายที่เห็น ที่ได้ยิน และที่ได้รับรู้ในโลกนี้

[๑๐๙๔] ชนเหล่าใดมีสติ รู้นิพพานนั้นแล้ว
เห็นธรรม ตักกิลสได้แล้ว
ชนเหล่านั้นเป็นผู้สงบทุกเมื่อ
เป็นผู้ข้ามตณหาที่ชื่อว่า วิสัตติกา ในโลกได้แล้ว

๙. ปัญหาของโตทยยมณฑ

[๑๐๙๕]

กามทั้งหลายไม่อยู่ในบุคคลใด
ตณหาไม่มีแก่บุคคลใด
และบุคคลใดข้ามพ้นจากความสงสัยได้แล้ว
วิโมกข์ของบุคคลนั้นเป็นเช่นไร ?

๑๐๙๖. “ยสฺมี กามา น วสหนฺติ
กถํกถา จ โย ตินฺนโณ

ตณฺหา ยสฺส น วิชชติ.
วิโมกฺโข ตสฺส นاپโร”.

๑๐๙๗. “นिरาสโส โส อุตฺท อาสสาโน
ปญฺญาณา โส อุตฺท ปญฺญกปฺปี.
มฺหึ อหํ สกุก ยถา วิชญญํ
ตํ เม วิทยาจิกฺข สมนฺตจกฺขุ”.

๑๐๙๘. “นिरาสโส โส น จ อาสสาโน
ปญฺญาณา โส น จ ปญฺญกปฺปี.
เอวมฺปิ โตเทยฺย มฺหึ วิชาน
อกิณฺจหนํ กามภเว อสตุต”นฺติ.

๑๐. กปฺปมาณวปฺจุจฺจา

๑๐๙๙. “มชฺเช สรสฺมี ตินฺนจตํ
ชรามจฺจุปเรตानํ
ตฺวญฺจ เม ที่ปมกฺขาหิ

โอเช ชาเต มหพฺภเย.
ที่ปํ ปพฺรุหิ มาริส.
ยถายิทํ นاپริํ ลียา”.

[๑๐๙๖]

กามทั้งหลายไม่อยู่ในบุคคลใด
ตัณหาไม่มีแก่บุคคลใด
และบุคคลใดข้ามพ้นจากความสงสัยได้แล้ว
วิโมกข์อื่นของบุคคลนั้นไม่มี

[๑๐๙๗]

บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่มีความหวัง หรือว่ายังหวังอยู่
บุคคลนั้นเป็นผู้มีปัญญา หรือว่ายังมีความดำริด้วยปัญญา
ข้าแต่พระองค์ผู้สีกะ ข้าพระองค์จะพึงรู้จักพระมุนีได้อย่างไร
ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหา นั้นแก่ข้าพระองค์
ให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด?

[๑๐๙๘]

บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่มีความหวังทั้งไม่หวัง
บุคคลนั้นเป็นผู้มีปัญญา แต่ไม่ดำริด้วยปัญญา
โตเทยยะ บุคคลจงรู้จักบุคคลผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
ผู้ไม่ข้องในกามและภพว่า เป็นมุนีอย่างนี้

๑๐. ปัญหาของกัปมาณพ

[๑๐๙๙]

ข้าแต่พระองค์ผู้hirทุกซ์
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกที่พึงของสัตว์ทั้งหลาย
ผู้ดำรงอยู่ท่ามกลางสระ
ผู้ถูกชราและมัจจุราชครอบงำ
ในขณะที่เกิดหวังน้ำอันเป็นมหันตภัย
อนึ่ง ขอพระองค์โปรดตรัสบอกที่พึง
โดยวิธีที่ทุกซ์นี้จะไม่พึงมีแก่ข้าพระองค์อีก ?

๑๑๐๐. “มชฌเณ ธรสฺมี ติฏฺฐจฺตํ
ชรามจฺจุปเรตานิ

โอะฆะ ชาเต มหพฺภายะ.
ทีปํ ปพฺฐมฺหิ กปฺป เต.

๑๑๐๑. “อภิญฺจนํ อนาทานํ
นิพฺพานํ อิติ นํ พฺฐมฺหิ

เอตํ ทีปํ อนาปรี.
ชรามจฺจุปริกุชฺยัง.

๑๑๐๒. “เอตทญฺญาย เย สตา
น เต มารวสาธุคา

ทิฏฺฐจธมฺมาภินิพฺพุตา.
น เต มารสฺส ปทุคฺคฺ”ติ.

๑๑. ชตุกณฺณิมาณวปฺจุฉา

๑๑๐๓. “สุตฺวานหํ วีรมกามกามํ
สนฺติปทํ พฺฐมฺหิ สหชเนตฺต

โอะฆาติคํ ปุณฺณจุมกามมาคมํ.
ยถาตจฺฉํ ภควา พฺฐมฺหิ เม ตํ.

๑๑๐๔. “ภควา หิ กามะ อภิญฺยุย อิริยติ
ปริตฺตปญฺญสฺส เม ฐฺริปญฺญ

อาทิจฺโจว ปถวี เตซี เตชสา.
อาจิกุช ธมฺมํ ยมฺหํ วิชญญํ.
ชาติชราย อิท วิปฺปหานํ”.

[๑๑๐๐]

เราจะบอกที่ฟังของสัตว์ทั้งหลาย

ผู้ดำรงอยู่ท่ามกลางสระ

ผู้ถูกชราและมัจจุราครอบงำ

ในขณะที่เกิดห้วงน้ำอันเป็นมหันตภัย

เราจะบอกที่ฟังแก่เธออีก

[๑๑๐๑]

เราเรียกนิพพานซึ่งไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

ไม่มีเครื่องยึดมั่นนั้นนั้นว่า เป็นที่ฟังอันไม่มีที่ฟังอื่นยิ่งกว่า

(เพราะ)นิพพานเป็นที่สิ้นไปแห่งชราและมัจจุราช

[๑๑๐๒]

ชนเหล่าใดมีสติ รู้นิพพานนั้นแล้ว

เห็นธรรม ตบกิเลสได้แล้ว

ชนเหล่านั้นก็ไม่ไปตามอำนาจของมาร ไม่ไปบำรุงมาร

๑๑. ปัญหาของชตฺกัณณิมาณพ

[๑๑๐๓]

ข้าแต่พระวิระ ข้าพระองค์ได้ยินว่า

พระองค์ไม่มีความใคร่กาม ล่วงพ้นห้วงกิเลส

จึงมาเฝ้าเพื่อทูลถามพระองค์ผู้ไม่มีกาม

ข้าแต่พระสหชเนตร ขอพระองค์โปรดตรัสบอกสันติบาท ?

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรม

อันแท้จริงนั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด ?

[๑๑๐๔]

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงครอบงำกามทั้งหลายด้วยพระเดช

เคลื่อนไหว(อิริยาบถ)อยู่

เหมือนดวงอาทิตย์มีแสงสว่างส่องแสงปกคลุมทั่วปฐพี

พระองค์ผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์

ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเป็นเครื่องละชาติ และชราในโลกนี้

ซึ่งข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้ง แก่ข้าพระองค์ผู้มีปัญญาน้อยด้วยเถิด ?

๑๑๐๕. “กาเมสุ วินย เคธึ
อุคคหึตัง นีรตตัง วา

เนกขมมัม ทฎฺฐจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
มา เต วิชชิตฺถ กิณฺณจฺจฺจฺจ

๑๑๐๖. “ยัม ปุพฺพเพ ตัง วิโสเสหิ
มชฺฌเณ เจ โน คหฺเสสฺสสิ

ปจฺจมา เต มาหุ กิณฺณจฺจฺจ
อุปสหนฺโต จริสฺสสิ.

๑๑๐๗. “สพฺพโส นามรูปสฺมี
อาสวาสฺส น วิชฺชนฺติ

วีตเคธฺสฺส พุราหฺมณ.
เยหิ มจฺจฺจฺจฺจฺจ วเช”ติ.

๑๒. ภาทราวุธมาณวปฺจฺจฺจ

๑๑๐๘. “โอกฺกยชฺหํ ตณฺหจฺจฺจฺจฺจ อเนชํ
นหนฺทิลยชฺหํ โอสฺสตีณฺณํ วิมุตฺตํ.
กปฺปญฺชหํ อภียาเจ สฺเมธํ
สุตฺวาน นาคสฺส อปฺนมิสฺสหนฺติ อิตฺเต.

๑๑๐๙. “นानาชนา ชนฺปเทหิ สงฺคตา
ตว วีร วากุญฺญํ อภิกงฺขมานา.
เตสํ ตฺวํ สาธู วียากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิตฺเต เอส ธมฺโม”.

[๑๑๐๕]

เธอจงกำจัดความติดใจในกามทั้งหลายเสีย
เห็นเนกขัมมะโดยความเป็นธรรมเกษมแล้ว
ควรสลัดกิเลสเครื่องกังวลที่ยึดถือ
หรือว่ากิเลสเครื่องกังวลอย่าได้มีแก่เธอ ?

[๑๑๐๖] เธอจงทำกิเลสที่ปรารภสังขารในส่วนเบื้องต้นให้เหือดแห้งไป
กิเลสเครื่องกังวลที่ปรารภสังขารในส่วนภายหลังอย่าได้มีแก่เธอ
ถ้าเธอจักไม่ถือสังขารในส่วนท่ามกลางไว้
ก็จักเป็นผู้เข้าไปสงบเที่ยวไป

[๑๑๐๗] พรหมณ์ อาสวะทั้งหลายอันเป็นเหตุให้ถึงอำนาจแห่งมัจจุ
ไม่มีแก่บุคคลนั้น ผู้คลายความติดใจในนามรูป
โดยประการทั้งปวง

๑๒. ปัญหาของภทราวุธมาณพ

[๑๑๐๘]

ข้าพระองค์ขอทูลอาราธนาพระองค์
ผู้ละห้วงน้ำคืออาลัยได้ ตัดต้นหาได้
ไม่มีต้นหาเหตุให้หวั่นไหว ทรงละความเพลิดเพลिनได้
ข้ามห้วงกิเลสได้ หลุดพ้นแล้ว
ละการกำหนดได้ มีพระปัญญาดี
ชนทั้งหลายครั้งได้ฟังพระดำรัสของพระองค์ผู้เฝ้าคชแล้ว
จึงกลับไปจากที่นี่

[๑๑๐๙] ข้าแต่พระวีระ ชนต่าง ๆ จากชนบททั้งหลาย
มาชุมนุมกัน(ในที่นี้)
หวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ฟังพระดำรัสของพระองค์
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหา
แก่ชนเหล่านั้นให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด ?
เพราะว่าธรรมนี้พระองค์ทรงรู้อัตถ์แล้ว

๑๑๑๐. “อาทานตณฺหํ วนฺเยถ สพฺพํ
อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺฌเณ.
ยํ ยญฺหิ โลกสมฺมุปาทียนฺติ
เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตุํ.

๑๑๑๑. “ตสฺมา ปชานํ น อุปาทียเถ
ภิกฺขุ สโต กิณฺจนํ สพฺพโลเก.
อาทานสตฺเต อิติ เปกฺขมาโน
ปชํ อิมํ มจฺจุเชยฺเย วิสตฺต”นฺติ.

๑๓. อุทยมาณวปฺจุฉา

๑๑๑๒. “ฌายี วิรชมาสีนํ
ปารคฺคํ สพฺพธมฺมานํ
อญฺญาวิโมกฺข์ ปพฺรุหิ

กตกิจฺจํ อนาสวํ.
อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ.
อวิชฺชาย ปเภทนํ”.

๑๑๑๓. “ปหานํ กามจฺจนฺทานํ
ถินสฺส จ ปนฺหนํ

โทมนสฺसान จฺญายํ.
กุกฺกุจฺจานํ นีวารณํ.

๑๑๑๔. “อุเปกฺขาสติสฺสฺสุทฺธํ
อญฺญาวิโมกฺข์ ปพฺรุหิ

ธมฺมตกุกฺปุเรชวํ.
อวิชฺชาย ปเภทนํ”.

[๑๑๑๐]

นรชนควรทำลายเครื่องยึดมั่นทั้งปวง
ทั้งชั้นสูง ชั้นต่ำ และชั้นกลาง
เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายเข้าไปยึดถือชั้นใด ๆ ในโลก
มารย่อมติดตามสัตว์ เพราะสิ่งที่ยึดถือนั้นนั้นแล

[๑๑๑๑]

เพราะเหตุนั้น ภิกษุเมื่อรู้ชัด
เพ่งพิจารณาหมู่สัตว์นี้ผู้ติดอยู่ในบ่วงแห่งมัจจุราช
ว่าเป็นผู้ข้องอยู่ในเครื่องยึดมั่น
ควรเป็นผู้มีสติ ไม่เข้าไปยึดถือเครื่องกังวลในโลกทั้งปวง

๑๓. ปัญหาของอุทัยมาณพ

[๑๑๑๒]

ข้าพระองค์มีปัญหาคือจะทูลถาม
จึงมาเฝ้าพระองค์ผู้ทรงมีฌาน ปราศจากอภิวินัย
ประทับนั่งอยู่ ผู้ทรงทำกิจสำเร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ
ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกอัญญาวิโมกข์ ?
อันเป็นเครื่องทำลายอวิชชาด้วยเถิด ?

[๑๑๑๓]

เราจะบอกอัญญาวิโมกข์
อันเป็นเครื่องละความพอใจในกาม และโทมนัสทั้ง ๒ อย่าง
เป็นเครื่องบรรเทาความย่อท้อ
และเป็นเครื่องกั้นความคะนอง

[๑๑๑๔]

เราจะบอกอัญญาวิโมกข์ที่บริสุทธิ์
เพราะมีอุเบกขาและสติ
ที่มีธรรมตรรกะเป็นเบื้องต้น
เป็นเครื่องทำลายอวิชชา

๑๑๑๕. “กีสฺย สํโยชโน โลโก
กีสฺยสฺส วิปฺปหาเนน
กีสฺย ตสฺส วิจารณํ.
นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ”.
๑๑๑๖. “นหนฺทิสํโยชโน โลโก
ตณฺหาย วิปฺปหาเนน
วิตกฺกสฺส วิจารณํ.
นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ”.
๑๑๑๗. “กถํ สตสฺส จรโต
ภควนฺตํ ปุญฺญจฺจมาคฺคฺม
วิญฺญาณํ อุปรุชฺชณฺติ.
ตํ สุโณม วโจ ตว”.
๑๑๑๘. “อชฺฌตฺตยฺจ พหิทฺธา จ
เอวํ สตสฺส จรโต
เวทนํ นาทินนฺทโต.
วิญฺญาณํ อุปรุชฺชณฺตี”ติ.

๑๔. โปสาลมาณวปฺจฺฉา

๑๑๑๙. “โย อตฺตํ อาทิสฺติ
ปารคฺํ สพฺพธมฺมานํ
อนฺโช ฉินฺนสํโย.
อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ.
๑๑๒๐. “วิญฺจรูปสยฺยนิสฺส
อชฺฌตฺตยฺจ พหิทฺธา จ
ณานํ สกฺกาณฺวปฺจฺฉามิ
สพฺพกายปฺปหาโย.
นตฺถิ กิณฺจฺจติ ปสฺสโต.
กถํ เหนฺโย ตถาวโร”.

[๑๑๑๕]

สัตว์โลกมีอะไรเป็นเครื่องประกอบไว้ ?
อะไรเล่าเป็นเหตุเที่ยวไปของสัตว์โลกนั้น ?
เพราะอะไรได้เล่า ? พระองค์จึงตรัสว่า นิพพาน

[๑๑๑๖]

สัตว์โลกมีความเพลิดเพลिनเป็นเครื่องประกอบไว้
ความตริ๊กเป็นเหตุเที่ยวไปของสัตว์โลกนั้น
เพราะอะไรได้เล่า เราจึงเรียกว่า นิพพาน

[๑๑๑๗]

ข้าพระองค์มาเฝ้าเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
สัตว์โลกมีสติเที่ยวไปอยู่อย่างไร วิญญาณจึงดับสนิท ?
ขอฟังพระดำรัสนั้นของพระองค์

[๑๑๑๘]

สัตว์โลกไม่ยินดีเวทนาภายในและภายนอก
มีสติเที่ยวไปอยู่อย่างนี้ วิญญาณจึงดับสนิท

๑๔. ปัญหาของโปสาลามานพ

[๑๑๑๙]

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด
ไม่มีตัณหาเหตุให้หวั่นไหว
ตัดความสงสัยได้แล้ว ทรงแสดงอดีตธรรม
ข้าพระองค์มีปัญหาคือจะทูลถาม
จึงมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ผู้ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง

[๑๑๒๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้สักระ ข้าพระองค์ขอทูลถามถึงญาณ
ของบุคคลผู้ไม่รู้ปลัญญา ผู้ละรูปกายได้ทั้งหมด
ผู้พิจารณาทั้งภายในและภายนอกเห็นว่าไม่มีอะไร
บุคคลผู้เป็นเช่นนั้น ควรแนะนำอย่างไร ?

๑๑๒๑. “วิญญานภูจิติโย สพฺพา
ติฏฺฐนฺตเมหนํ ชานาติ

อภิชานํ ตถาคโต.
วิมุตฺตํ ตปฺปฺรายนํ.

๑๑๒๒. “आกิญจญฺณสมฺภवं ฌตฺวา
เอวเมตํ อภิญญา
เอตํ ฌานํ ตถํ ตสฺส

นหนฺที สํโยชนํ อิติ.
ตโต ตตฺถ วิปสฺสติ.
พฺรหฺมณฺสฺส วุสฺสิมโต”ติ.

๑๕. โมฆราชมาณวปฺจฺจ

๑๑๒๓. “ทฺวาทํ สกฺกํ อปฺจฺจิสฺสํ
ยวตตฺติยญฺจ เทวีสึ

น เม พฺยากาสึ จกฺขุมา.
พฺยากรตฺตีติ เม สฺตํ.

๑๑๒๔. “อัยํ โลกโก ปโร โลกโก
ทิกฺขุจึ เต นภิชานาติ

พฺรหฺมโลกโก สเทวโก.
โคตมสฺส ยสฺสสิโน.

๑๑๒๕. “เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวี
กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ

อตฺถิ ปญฺเหเน อาคมํ.
มจฺจฺจฺรราชา น ปสฺสติ”.

๑๑๒๖. “สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ
อตฺตานุทิกฺขุจึ อฺหจฺจ
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ

โมฆราช สทา สโต.
เอวํ มจฺจฺจฺตโร ลียา.
มจฺจฺจฺรราชา น ปสฺสตี”ติ.

[๑๑๒๑]

ตถาคตรู้อย่างซึ่งวิญญาณฐิติทั้งหมด
รู้จักบุคคลนั้นผู้ดำรงอยู่ ผู้ห้อมไปแล้ว
ผู้มีอาภิญญาจัญญายตนสมาบัตินั้นเป็นที่มุ่งหมาย

[๑๑๒๒]

บุคคลนั้นรู้จักมมาภิสังขารว่า เป็นเหตุเกิด
แห่งอาภิญญาจัญญายตนสมาบัติ
รู้อรูปราคะว่า มีความเพติดเพลินเป็นเครื่องผูกไว้
ครั้นรู้กรรมอย่างนี้แล้ว ออกจากสมาบัตินั้น
เห็นแจ้งธรรมที่เกิดในสมาบัตินั้น
ญาณนี้ของพราหมณ์ผู้อยู่จบพรหมจรรย์
เป็นญาณอันแท้จริง

๑๕. ปัญหาของโมฆราชมาณพ

[๑๑๒๓]

ข้าพระองค์ได้ทูลถามพระองค์ผู้สักกะ ๒ ครั้งแล้ว
พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักขุ มิได้ตรัสตอบแก่ข้าพระองค์
ข้าพระองค์รับทราบมาว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเป็นเทพฤๅษี
(ถ้าผู้ใดถามปัญหา) ถึง ๓ ครั้ง จะตรัสตอบ

[๑๑๒๔]

โลกนี้ โลกอื่น พรหมโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ย่อมไม่ทราบชัดความเห็นของพระองค์
ผู้โคตมโคตร ผู้มีพระยศ

[๑๑๒๕]

ข้าพระองค์มีปัญหาคือจะทูลถามจึงมาเฝ้าพระองค์
ผู้ทรงมีปกติเห็นธรรมอันงามอย่างนี้
บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงไม่เห็น ?

[๑๑๒๖]

โมฆราช เธอจงพิจารณาเห็นโลกโดยความว่างเปล่า
มีสติทุกเมื่อ พึงถอนอัตตานุภวัฏฐิเสย
เป็นผู้ข้ามมัจจุราชเสียได้ ด้วยอาการอย่างนี้
บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้ มัจจุราชจึงไม่เห็น

๑๖. ปังคิยมาณวปฺจุฉา

๑๑๒๗. “ซิงฺเณหฺมสฺมิ อพฺโล วีตฺวณฺเณ
เนตฺตา น สฺสุทฺธา สวณฺ น ผาสฺ.
มาหฺ นสฺสํ โมมุโห อนฺตราว
อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชฺญณฺ.
ชาติชฺราย อธิ วิปฺปหานฺ”.

๑๑๒๘. “ทิสฺวาน ฐฺเปสฺ วิหฺญณฺมาเน
รฺูปปฺนฺติ ฐฺเปสฺ ชนา ปมตฺตา.
ตสฺมา ตฺวํ ปังคิย อปฺปมตฺโต
ชหฺสฺส ฐฺปํ อปฺนพฺภวาย”.

๑๑๒๙. “ทิสฺวา จตฺสฺโส วิทิสฺวา จตฺสฺโส
อุทฺธํ อโธ ทสฺ ทิสฺวา อิมายเ.
น ตฺยหฺ อทิจฺจํ อสฺสํ อมฺตํ
อโธ อวิญฺเณตฺมํ กิณฺจหนฺมตฺถิ โลเก.
อาจิกฺข ฐมฺมํ ยมฺหํ วิชฺญณฺ
ชาติชฺราย อธิ วิปฺปหานฺ”.

๑๑๓๐. “ตณฺหาธิปฺนฺเน มนฺุเช เปกฺขมาโน
สนฺตาปชาเต ชฺรสา ปเรเต.
ตสฺมา ตฺวํ ปังคิย อปฺปมตฺโต
ชหฺสฺส ตณฺหํ อปฺนพฺภวายา”ติ.

๑๖. ปัญหาของปิงคิยามาณพ

[๑๑๒๗]

ข้าพระองค์ชราภาพแล้ว ไม่มีกำลัง
ผิวพรรณไม่ผุดผ่อง นัยน์ตาไม่แจ่มใส หูฟังไม่ชัด
ขอข้าพระองค์อย่าได้เป็นคนหลงเสียหายในระหว่างนี้เลย
ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรมที่เป็นเครื่องละชาติและชราในโลกนี้ ?
ซึ่งข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้งได้เกิด ?

[๑๑๒๘]

ชนทั้งหลายเห็นชนอื่น ๆ เตือดร้อนอยู่เพราะรูปทั้งหลายแล้ว
ยังประมาทเจ็บปวดเพราะรูปทั้งหลาย
ปิงคิยะ เพราะฉะนั้น เธอจึงเป็นผู้ไม่ประมาท
ละรูปเสียให้ได้ เพื่อจะไม่เกิดอีกต่อไป

[๑๑๒๙]

ทิศใหญ่ ๔ ทิศน้อย ๔ ทิศเบื้องบน ๑
ทิศเบื้องล่าง ๑ เหล่านี้รวมเป็น ๑๐
สิ่งใด ๆ ในโลกที่พระองค์ไม่ทรงเห็น ไม่ทรงได้ยิน
ไม่ทรงทราบ หรือไม่ทรงรู้แจ้ง มิได้มีเลย
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเป็นเครื่องละชาติและชราในโลกนี้ ?
ซึ่งข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้งได้เกิด ?

[๑๑๓๐]

เธอจงฟังพิจารณาหมู่มนุษย์ผู้ถูกตัณหาครอบงำจิต
เกิดความเร่าร้อน ถูกชราครอบงำแล้ว
ปิงคิยะ เพราะฉะนั้น เธอจึงเป็นผู้ไม่ประมาท
ละตัณหาเสียให้ได้ เพื่อจะไม่เกิดอีกต่อไป

ปารายนานุกัศิตคาถา

๑๑๓๘. “ปารายนมนุคายิสส์ (อิจจายสุมา ปิงคิโย)
ยถาททกฺขิ ตถากฺขาสี วิมโล ฐุริเมธโส.
นิกฺกามา นีพฺพนโหน นาโค กิสฺส เหตุ มุสา ภาณ.
๑๑๓๙. “ปหีนมฺลโมหสฺส มานมกฺขปฺปฬายินฺ.
หนฺทาทํ กิตฺตยิสฺสามิ คิริ วณฺณุปสฺสยหิตฺ.
๑๑๔๐. “ตโมนุโท พุทฺโธ สมนฺตจกฺขุ โลกนฺตคฺคฺ สพฺพภวาทิวตฺโต.
อนาสโว สพฺพทกฺขปหีนโหน สจฺจวฺหโย พุรฺหฺเม อุปาสิโต เม.
๑๑๔๑. “ทีโช ยถา กุพฺพนกํ ปฬาย พหุปฺผลํ กานนฺมวเสยฺย.
เอวํ ปหํ อปฺปทสฺเส ปฬาย มโหทธิ หํโสริว อชฺฌปตฺโต.
๑๑๔๒. “เยเม ปุพฺเพ วิทยาํสุ หุริ โคตมฺสาสนา.
อิจฺจาสิ อิติ ภาวิสฺสติ. สพฺพํ ตํ อิติหิตฺหํ
สพฺพํ ตํ ตกฺกวทฺฒนํ.
๑๑๔๓. “เอโก ตมนุทาสินฺ ชุติมา โส ปภงฺกโร.
โคตโม ฐุริปญฺญาโน โคตโม ฐุริเมธโส.

เพลงขับตามธรรมเป็นเหตุให้ถึงฝั่ง

- [๑๑๓๘] (ท่านพระปิงคิยะกล่าวแก่พราหมณ์พาวรีท่ามกลางชุมชนดังนี้)
 อาตมภาพจักกล่าวบทขับที่เป็นเหตุให้ถึงฝั่ง
 ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้
 พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ปราศจากมลทิน
 พระปัญญาอันไพบุลย์ ปราศจากกาม
 ทรงไร้กิเลสตั้งป่า ผู้เป็นนาคะ
 ทรงเห็นอย่างใดก็ตรัสบอกอย่างนั้น
 จะพึงตรัสคำเท็จเพราะเหตุแห่งอะไรเล่า
- [๑๑๓๙] อาตมภาพจักกล่าวถ้อยคำที่ประกอบด้วยคำสรรเสริญ
 พระผู้มีพระภาคผู้ทรงละมลทินและโมหะได้แล้ว
 ผู้ทรงละความถือตัวและความลบหลู่ได้ ณ บัดนี้
- [๑๑๔๐] ท่านพราหมณาจารย์ พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า
 ทรงเป็นผู้กำจัดความมืด มีสมันตจักขุ
 ทรงถึงที่สุดโลก ทรงล่วงภพได้ทั้งหมด
 ไม่มีอาสวะ ทรงละทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว
 ทรงมีชื่อตามความจริง อาตมภาพได้เข้าเฝ้ามาแล้ว
- [๑๑๔๑] นกพิงละป่าเล็กแล้วมาอาศัยป่าใหญ่ที่มีผลไม้มาก ฉันท
 อาตมภาพก็ฉันทนั้น ละคณาจารย์ผู้มีทิสณะแคบ
 ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เหมือนหงส์โผลงสู่สระใหญ่ ฉะนั้น
- [๑๑๔๒] ก่อนแต่ศาสนาของพระโคตม
 อาจารย์เจ้าลัทธิเหล่าใดเคยตอบแก่อาตมภาพว่า
 เหตุนี้ได้เป็นมาแล้วอย่างนี้ จักเป็นอย่างนี้
 คำตอบทั้งหมดนั้น เป็นคำที่เชื่อสืบต่อกันมา
 คำตอบทั้งหมดนั้นมีแต่จะทำให้ตริกไปต่าง ๆ
 (อาตมภาพจึงไม่ยินดียิ่งในคำตอบนั้น)
- [๑๑๔๓] พระโคตมทรงเป็นเอกบุรุษ ประทับนั่ง
 ทำลายความมืดอยู่ ทรงรุ่งเรือง ทรงแผ่รัศมี
 พระโคตมผู้มีพระญาณอันไพบุลย์
 พระโคตมผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์

๑๑๔๔. “โย เม ธมฺมเทเสสิ
ตณฺหกุชฺชมนีติกํ
สนฺทิจฺฉิกมกกาลิกํ.
ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจฺจ”.
๑๑๔๕. “กีฬุ ตมฺหา วิปฺปวสฺสิ
โคตมา ญฺริปญฺญาณา
มฺหุตฺตมปี ปิงฺคิย.
โคตมา ญฺริเมธฺสา.
๑๑๔๖. “โย เต ธมฺมเทเสสิ
ตณฺหกุชฺชมนีติกํ
สนฺทิจฺฉิกมกกาลิกํ.
ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจฺจ”.
๑๑๔๗. “นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสฺสามิ
โคตมา ญฺริปญฺญาณา
มฺหุตฺตมปี พุราหฺมณ.
โคตมา ญฺริเมธฺสา.
๑๑๔๘. “โย เม ธมฺมเทเสสิ
ตณฺหกุชฺชมนีติกํ
สนฺทิจฺฉิกมกกาลิกํ.
ยสฺส นตฺถิ อุปมา กุวจฺจ.
๑๑๔๙. “ปสฺสามิ นํ มนฺสา จกฺขุหา
รตฺตินฺทิวํ พุราหฺมณ อปฺปมตฺโต.
นฺมสฺสฺมาโน วิวเสมิ รตฺตี
เตเนว มญฺญามิ อวิปฺปวสํ.
๑๑๕๐. “สทฺธา จ ปีติ จ มโน สติ จ
นาเปนฺติ เม โคตมฺสาสนมฺหา.
ยํ ยํ ทิสํ วชฺติ ญฺริปญฺโย
ส เตเนว นโตหฺมสมิ.

- [๑๑๔๔] ธรรมใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรม
ที่บุคคลเห็นได้เอง ไม่จำกัดกาล
เป็นที่สิ้นตัณหา ไม่มีอันตรายแก่อาตมภาพ
- [๑๑๔๕] (พราหมณ์พาวรีกล่าวกับท่านพระปิงคิยะดังนี้)
 ท่านปิงคิยะ เพราะเหตุไรหนอ ?
ท่านจึงอยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น
ผู้มีพระญาณอันไพบุลย์ ผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์ สิ้นกาลชั่วครู่
- [๑๑๔๖] ธรรมใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรม
ที่บุคคลเห็นได้เอง ไม่จำกัดกาล
เป็นที่สิ้นตัณหา ไม่มีอันตรายแก่ท่าน
- [๑๑๔๗] (ท่านพระปิงคิยะกล่าวดังนี้)
 ท่านพราหมณ์ อาตมภาพ
มิได้อยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น
ผู้มีพระญาณอันไพบุลย์
ผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์ สิ้นกาลชั่วครู่
- [๑๑๔๘] ธรรมใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรม ที่บุคคลเห็นได้เอง
ไม่จำกัดกาล เป็นที่สิ้นตัณหา ไม่มีอันตรายแก่อาตมภาพ
- [๑๑๔๙] ท่านพราหมณ์ อาตมภาพไม่ประมาททั้งกลางคืนและกลางวัน
เห็นพระโคตมพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วยใจเหมือนเห็นด้วยตา
อาตมภาพนอบน้อมพระองค์อยู่ตลอดราตรี
อาตมภาพเข้าใจความไม่อยู่ปราศจากพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
- [๑๑๕๐] ธรรมเหล่านี้ คือ สัทธา ปิติ มนะ และสติ
ย่อมไม่หายไปจากศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้า
พระโคตมผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์ เสด็จไปสู่ทิศใด ๆ
อาตมภาพเป็นผู้น้อมไปทางทิศนั้น ๆ นั้นแล

๑๑๕๑. “ชินุณสุส เม ทุพพลถามกสุส
เตเนว กาโย น ปเลติ ตตถ.
สัปปยนตาย วชามิ นิจจัม
มโน หิ เม พุราหุมน เตเน ยุตโต.

๑๑๕๒. “ปงฺเก สยาโน ปริณฺทมาโน ที่ปา ที่ปี อุปฺปลวี.
อถททสาสี สมฺพุทฺธํ โอมติณฺณมหาสวํ”.

๑๑๕๓. “ยถา อหฺว วกฺกสิ มุตฺตสทฺโธ ภทฺราวุโธ อาฬวิ โคตโม จ.
เอวเมว ตวมฺปิ ปมฺฤจฺสุ สทฺธํ
คมิสฺสสิ ตวํ ปิงคฺย มจฺจุเชยฺยสุส ปาริ”.

๑๑๕๔. “เอส ภฺยโย ปสึทามิ สุตฺวาน มุณีโน วโจ.
วิภูฏฺจฺจโท สมฺพุทฺโธ อชิลโธ ปฏฺิภาหฺวา.

๑๑๕๕. “อธิเทเว อภฺยณาย สพฺพํ เวทิ วโรวริ.
ปญฺหานนฺตกโร สตถา กงฺขินํ ปฏฺิชาหฺตํ.

๑๑๕๖. “อสมฺหิรั อสงฺกุปฺปี
ยสุส นตฺถิ อุปฺมา กฺวจิ.
อทฺธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขา
เอวํ มํ ธาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺต”นฺติ.

ปารายนฺวคฺโค นินฺจฺจิตฺโต.

- [๑๑๕๑] อาดมภาพชราแล้ว มีกำลังและเรี่ยวแรงน้อย
 เพราะเหตุนั้นแล ร่างกายจึงไปในสถานที่
 ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ไม่ได้
 แต่อาดมภาพไปเฝ้าพระองค์เป็นนิตย โดยการใช้ด้วยความดำริ
 ทำนพราหมณ์ เพราะว่าใจของอาดมภาพเกาะเกี่ยวอยู่กับสถานที่
 ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่นั้น
- [๑๑๕๒] อาดมภาพนอนดิ้นรนอยู่ในเปือกตม
 ลอยจากเกาะหนึ่งไปสู่อีกเกาะหนึ่ง
 ครั้นต่อมา อาดมภาพได้เฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ผู้ทรงข้ามโอชะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ
- [๑๑๕๓] (พระผู้มีพระภาคเสด็จมาตรัสดังนี้)
 วักกสิ ภัทรวาสุ และอาฬวิโคตม
 เป็นผู้ที่มีศรัทธาอ่อนไปแล้ว ฉันทไค
 แม้เธอก็จงปล่อยวางศรัทธา ฉันทนั้นเหมือนกัน
 ปิงคิยะ เธอจักถึงฝั่งโน้น(ฝั่งตรงข้าม)แห่งบ่วงมัจจุราช
- [๑๑๕๔] (ท่านพระปิงคิยะกราบทูลดังนี้)
 ข้าพระองค์นี้ฟังพระดำรัสของพระมุนีแล้วเลื่อมใสอย่างยิ่ง
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีกิเลสเครื่องปิดบังอันเปิดแล้ว
 ไม่ทรงมีกิเลสตุงตะปุตรังใจ ทรงมีปฏิภาณ
- [๑๑๕๕] พระผู้มีพระภาคทรงรู้ชัดอทิเทพ
 ทรงรู้ธรรมที่ทำให้ความเป็นอทิเทพของพระองค์และของคนอื่นทั้งปวง
 ผู้ทำส่วนสุดแห่งปัญหาทั้งหลาย เพื่อเหล่าชนผู้มีความสงสัยให้กลับรู้ได้
- [๑๑๕๖] สภาวะใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบได้
 สภาวะนั้นอันอะไรนำไปมิได้ ไม่กำเริบ
 ข้าพระองค์จักถึงสภาวะนั้นแน่แท้
 ความสงสัยในสภาวะนั้นไม่มีแก่ข้าพระองค์
 ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า
 เป็นผู้ที่มีจิตอ่อนไปในสภาวะนั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล

ปารายนวรรค จบ

ปณฺญา เจว สติ ยถา นามรูปญจ มาริส
เอตํ เม ปุญฺโฑ ปพฺพุติ กตฺเตตํ อปฺรชฺฌนฺติ

ข้าแต่พระองค์ผู้มีรฤกข์ ปัญญา สติ
นามและรูปนี้ ดับที่หน ?

ยตฺถ นามญจ รูปญจ อเสสํ อปฺรชฺฌนฺติ
วิญฺญาณํสุส นีโรธเน เอตฺเตตํ อปฺรชฺฌนฺติ

เราขอบอกเธอว่า

นามและรูป ดับไปไม่มีส่วนเหลืออันที่ใด

นามและรูปนั้น ดับไปเป็นที่นั้นเพราะวิญญานดับ

ปารายณะ
จุดหมายปลายทาง

สุดตนิบาต